

Södertörns högskola | Institutionen för kultur och kommunikation
Kandidatuppsats 15 hp | Estetik | Höstterminen 2010
Estetikprogrammet

Att skriva staden genom språnget

En undersökning av plankning och parkour som
skapande, rumsliga praktiker utifrån Michel de
Certeaus *The Practice of Everyday Life*

Av: Åsa Eklöf
Handledare: Stefan Jonsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	INLEDNING	2
1.1	<i>Ingång</i>	2
1.2	<i>Syfte</i>	3
1.3	<i>Forskningsläge</i>	3
1.4	<i>Material</i>	4
1.5	<i>Avgränsningar</i>	5
1.6	<i>Disposition</i>	6
2	BAKGRUND	7
2.1	<i>Michel de Certeau</i>	7
2.2	<i>The Practice of Everyday Life</i>	7
2.2.1	Le place propre	8
2.2.2	Strategier och taktiker	8
2.2.3	Rumsliga praktiker	9
2.3	<i>Walking in the City</i>	10
3	ANALYS	12
3.1	<i>Staden</i>	12
3.2	<i>Parkour</i>	13
3.2.1	Det taktiska hoppet och dess rum	15
3.2.2	Att storma genom staden eller att gå genom staden	16
3.3	<i>Plankning</i>	17
3.3.1	Kontroll och tillgänglighet	18
3.3.2	Att göra staden sin egen	20
3.4	<i>Staden som skrivs, staden som uttalas</i>	23
3.4.1	Gåendets elliptiska stad	24
3.4.2	Det Jakobsonska uttalandet	26
3.4.3	Rumsliga yttranden	28
4	SLUTSATS	31
5	UTBLICK	35
6	BIBLIOGRAFI	37
6.1	<i>Primärlitteratur</i>	37
6.2	<i>Sekundärlitteratur</i>	37
6.3	<i>Vidare läsning</i>	38

1 INLEDNING

1.1 Ingång

Michel de Certeaus bok *L'Invention du quotidien* från 1980 (som översattes till engelska med titeln *The Practice of Everyday Life* 1984) är en öppning till ett sätt att tänka, där de mest all dagliga aktiviteterna ses som essentiella och kreativt skapande.¹ I detta tankesätt bär människan på en omedveten kunskap med vilken hon alltid hittar sätt att gå runt de system som försöker kontrollera henne, samtidigt som hon befinner sig inom dem. En av dessa omedvetna kunskaper vi besitter är enligt de Certeau den om staden, och han menar att något så enkelt som att vandra i den kan vara subversivt och skapande. När en människa går i staden skriver hon den, och i det skapar hon möjligheter och begränsningar i stadsrummet. Denna vandrandets praktik kan också förstås genom att den jämförs med talakten, en koppling som för in språket i det rumsliga. Här blir akten att gå fragmentariskt sammansatt, byggd av luckor och hopp, samt förstådd genom språkliga figurer.

De Certeau vill i *The Practice of Everyday Life* öppna för en diskussion kring dessa vardagens aktiviteter. Att boken visar på möjligheter och kreativitet på ställen vi ofta förpassar till en grå bakgrund är förmodligen anledningen till att de Certeaus idéer är så tilltalande. Hos mig väckte de en önskan att utforska och driva dessa teorier vidare, om än på ett annorlunda sätt än de Certeau. I min uppsats kommer jag nämligen att röra mig ur denna vardag, samtidigt som jag behåller en förankring i de Certeaus teorier. Ty om detta alldeles vardagliga skapande av staden ter sig så fascinerande, hur skulle det då inte se ut i rörelser mer radikala än fotgängarens icke-reflekterande steg? Bland avvikande sorters rörelser i stadsrummet kan man exempelvis finna *urban exploration* och graffiti, där den tidigare rör sig under stadens synliga former för att utforska dolda vägar och utrymmen, och den senare använder och omformar stadens material. Här kommer emellertid fokus att ligga på två andra rumsliga praktiker, nämligen plankning i kollektivtrafiken, och parkour. Dessa två aktiviteter är väsensskilda, men genom uppsatsen vill jag visa på egenskaper de delar, och undersöka hur de kan ses som subversiva i relation till gångakten. Inte minst vill jag också undersöka vad denna subversivitet innebär. Denna uppsats kan således ses som ett teoretiskt experiment där plankning och parkour undersöks genom de Certeau och gångakten, och där jag prövar och driver framåt olika vägar för att se var de leder mig.

¹ Michel de Certeau, *The Practice of Everyday Life*, vol. 1, övers Steven F. Randall (Berkeley: University of California Press, Cop. 1984). Hädanefter kommer den engelska titeln på boken – *The Practice of Everyday Life* – att användas, och sidhänvisningar till boken sker fortsättningsvis i den löpande framställningen.

1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur de urbana rumsliga praktikerna parkour och plankning kan sägas omvandla och skapa stadsrummet. Undersökningen genomförs med utgångspunkt i och i relation till Michel de Certeaus kapitel ”Walking in the City” (”Marches dans la ville”) i *The Practice of Everyday Life vol.1*, och hans där framförda teorier om gångakten och dess retorik.³ Detta kommer bland annat att ske genom en vidareutveckling av de Certeaus teorier om gångaktens retorik, med hjälp av lingvisten Roman Jakobsons ”Två kapitel om språket”.⁴

Min teoretiska utgångspunkt är Michel de Certeaus teorier om det vardagliga livets taktiker och praktiker. Jag använder här hela första volymen av *The Practice of Everyday Life* som ett ramverk för hans teorier, även om fokus ligger på den tolkning av gångakten som framförs i kapitlet ”Walking in the City”. De Certeaus teorier om gångakten presenteras i avsnitt 2. För undersökningen av praktikerna är det för mitt syfte mest passande med en diskursanalys, där texter som beskriver parkour och plankning får ligga till grund för min undersökning av dem i relation till det teoretiska ramverket. Jag kommer att utforska och diskutera plankning och parkour i relation till de Certeaus teorier om gångaktens skrivande av staden och dess retorik. Genom de öppningar och möjligheter som jag genom undersökningen ämnar finna kan jag gå vidare och formulera en egen teori om rumsliga praktikers skrivande av staden. Alla de Certeaus teorier kommer dock inte att följas, och vissa kommer jag att utveckla i en annorlunda riktning än de Certeau. För att göra detta använder jag sekundärlitteratur av andra teoretiker.

Uppsatsen har följande frågeställningar: Hur kan man utveckla de Certeaus teorier om gångaktens omedvetna skrivning av staden genom att tillämpa dem på de mer medvetna och normbrytande praktikerna parkour och plankning? Om de Certeaus teorier om gångaktens retorik – med självfallna förbehåll och modifieringar – används på parkour och plankning, hur kan de rum av uttalanden som skapas rent teoretiskt se ut, och vilka språkliga figurer kan användas för att beskriva dem? Plankning, parkour och gåendet har tydligt skilda karaktärer, och genom de Certeau och min sekundärlitteratur ämnar jag undersöka hur dessa praktiker kan sägas gå samman i staden, och vad detta innebär både teoretiskt och praktiskt.

1.3 Forskningsläge

Ett flertal böcker har skrivits om Michel de Certeau och hans mångfacetterade författarskap. Många av dem är enbart tillgängliga på franska. Bland litteratur och forskning på engelska kan Jeremy Ahearnes *Michel de Certeau: interpretation and its other* nämnas. Den är en genomgående

³ Genom uppsatsen kommer den engelska översättningen av kapitlet, ”Walking in the City”, att användas.

⁴ Roman Jakobson, ”Två kapitel om språket”, i *Poetik & lingvistik*, red. och övers. Thore Petterson (Stockholm: PAN/Norstedts, 1974 (1956)), 127-138.

undersökning som går igenom de Certeaus olika verk och visar på samstämmigheten inom hans breda författarskap.⁵ Här finns också Ian Buchanans *Michel de Certeau: cultural theorist*, som även används i min uppsats.⁶ Forskningsfältet för urban rumslighet är tämligen brett, men ett av kulturteorins mest tongivande verk om rumslighet är Henri Lefebvres *The production of space*, där filosofins mentala rumslighet undersöks i relation till de fysiska och sociala rum vi lever i.⁷ Här är även mer samtida teoretiker viktiga, såsom kulturgeografen och den marxistiske teoretikern David Harvey.⁸ Även den politiske geografen och stadsplaneraren Edward W. Soja är viktig, och dennes *Postmodern Geographies*, hade kunnat vara av intresse för min undersökning.⁹

1.4 Material

Uppsatsens primära källa är första volymen av Michel de Certeaus *The Practice of Everyday Life* och de där framförda teorierna. För allmän information om Michel de Certeau och hans bakgrund använder jag mig i första hand av artikeln ”The Quest of Michel de Certeau” av Natalie Zemon Davis.¹⁰ *Michel de Certeau: cultural theorist* av Ian Buchanan används för att vidare förstå och utveckla de Certeaus teorier. Artikeln *Everyday Ordinary* av Samuel Kinser används för en mer kritisk diskussion av de Certeaus teorier i slutsatsen.¹² För detta syfte används också en kort del av boken *Paris och 1800-talet* av Christopher Prendergast.¹³

Stadsplaneraren Kevin Lynchs *The Image of the City* från 1964 är ett kanoniskt verk som undersöker hur människor uppfattar och organiserar rumslig information då de navigerar i en stad. Hans teorier om hur människan uppfattar staden och dess element används dels för att förtydliga staden inom ramen för de Certeaus teorier, och dels för att erbjuda alternativ till dem från en stadsplanerares perspektiv.¹⁵

När det gäller parkour utgår jag från beskrivningen av det i artikeln ”Parkour or *l'art du déplacement*: A Kinetic Urban Utopia” av Jimena Ortuzar, och använder även vissa av teorierna som framförs där.¹⁷ För parkour görs också en kort koppling till Foucaults ”Självteknologier”¹⁸

⁵ Jeremy Ahearne, *Michel de Certeau: interpretation and its other* (Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1995).

⁶ Ian Buchanan, *Michel de Certeau: cultural theorist* (London: SAGE, 2000).

⁷ Henri Lefebvre, *The production of space*, övers. Donald Nicholson-Smith (Malden, Mass.: Blackwell, 2005 (1974)).

⁸ David Harvey, *Social justice and the city*, (London: Edward Arnold, 1973).

⁹ Edward W. Soja, *Postmodern Geographies: the reassertion of space in critical social theory* (London: Verso, 1989).

¹⁰ Natalie Zemon Davis, ”The Quest of Michel de Certeau”, *The New York Review of Books*, vol. 55, no. 8 (2008): 57-59.

¹² Samuel Kinser, ”Everyday Ordinary”, *Diacritics*, vol. 22, no. 2 (1992): 70-82.

¹³ Christopher Prendergast, *Paris och 1800-talet* (Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion, 2000 (1992)).

¹⁵ Kevin Lynch, *The Image of the City* (Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1964).

¹⁷ Jimena Ortuzar, ”Parkour or *l'art du déplacement*: A Kinetic Urban Utopia”, *TDR: The Drama Review*, vol. 53, no. 3 (2009): 54-66.

¹⁸ Michel Foucault, ”Självteknologier”, i *Diskursernas kamp*, red Thomas Götselius & Ulf Olsson (Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposion, 2008 (1982): 261-292.

samt till Gilles Deleuze korta text ”Postscript on the Societies of Control”¹⁹. Materialet som används för fakta om kollektivtrafiken, SL och plankning är Planka.nu:s rapport *Trafikmaktordningen*²⁰, SL:s årsberättelse från 2009²¹, Kollektivtrafikkommitténs *Kollektivtrafik med människan i centrum: slutbetänkande av Kollektivtrafikkommittén*²², samt SL:s ”Lägesrapport fusk och svinn”²³.

För den språkliga analysen använder jag främst Roman Jakobsons ”Två kapitel om språket”, då hans framläggning om talets karaktäristika delvis korrelerar med de Certeau, men också erbjuder ytterligare utgångspunkter för att utföra en språklig undersökning av rumsliga praktiker. Jag kommer också att referera till Ferdinand de Saussures distinktion mellan *langue* och *parole* i dennes *Course in General Linguistics*.²⁴

1.5 Angränsningar

Då jag kommer att studera två praktiker – vilka var för sig skulle kunna ge upphov till en egen uppsats – är det väsentligt att avgränsa de områden jag rör mig i. Fokus ligger på hur man kan se på praktikerna i relation till de Certeau och utveckla dem vidare, vilket delvis sker med hjälp av andra teoretiker. De andra teorier som förs in är få och de aspekter jag ser till begränsade. Det finns mycket skrivet om såväl stadsplanering och människans rörelser i staden som om subversiva beteenden gentemot ett överordnat system, men sådana teorier skulle kunna leda min uppsats i allt för många riktningar. Dessa sekundära teorier undersöks inte heller lika noggrant, och endast vissa aspekter av dem används. Här hade exempelvis delar ur Gilles Deleuzes och Félix Guattaris kanoniska *A thousand plateaus* kunnat användas för att närmare undersöka hur plankning och parkour förhåller sig till staden och kontrollerande system, exempelvis genom de av dem myntade begreppen *flyktlinje* och *detritorialisering*.²⁵ Jag kommer dock att referera till några av Deleuze och Guattaris teorier genom Ortuzars artikel om parkour, då hon använder sig av dem. Även Foucaults *Övervakning och straff*, vars teorier varit en tydlig inspiration för de Certeau, hade kunnat användas för att vidare förstå det system som utövar makt på människan.²⁶ Vid en djupare undersökning av de system som kontrollerar oss hade jag kunnat använda mig av

¹⁹ Gilles Deleuze, ”Postscript on the Societies of Control”, I *Rethinking Architecture: a reader in cultural theory*, red. Neil Leach (London: Routledge, 1997 (1992): 309-313.

²⁰ Planka.nu, *Trafikmaktordningen* (Stockholm: Planka.nu, 2010).

²¹ AB Storstockholms Lokaltrafik, *SL årsberättelse 2009* (Solna: Intellecta Infolog, 2010).

²² Kollektivtrafikkommittén, *Kollektivtrafik med människan i centrum: slutbetänkande av Kollektivtrafikkommittén* (Stockholm: Fritzes offentliga publikationer, 2003).

²³ AB Storstockholms Lokaltrafik, ”Lägesrapport fusk och svinn”, http://sl.se/PageFiles/4300/Arende_16-Lagesrapport_Fusk_svinn.pdf (2010).

²⁴ Ferdinand de Saussure, *Course in General Linguistics*, övers. Wade Baskin (New York: McGraw-Hill, 1966 (1915)).

²⁵ Gilles Deleuze, Félix Guattari, *A thousand plateaus: capitalism and schizophrenia*, övers. Brian Massumi (London: Continuum, 2004 (1980)).

²⁶ Michel Foucault, *Övervakning och straff: fängelsets födelse*, övers. C. G. Bjurström (Lund: Arkiv, 2003 (1975)).

ytterligare teoretiker för att reda ut de aspekter som hos de Certeau är otydliga. Särskilt intressant hade det varit för min undersökning av plankning.

En aspekt som också hade varit givande att diskutera är den roll arkitekturen spelar för de rumsliga praktikerna och de sätt på vilka de kan ses som skapande, samt hur de Certeau skulle tänkas se på detta. Här hade också en grundligare genomgång och diskussion kring hur man kan se på stadsrummet behövts, men denna aspekt begränsas i min uppsats eftersom ämnet skulle kunna utgöra en uppsats i sig.

Vidare innehåller *The Practice of Everyday Life* flera teorier som jag inte kommer att använda, då de inte är relevanta för min undersökning. Till detta hör den senare delen av ”Walking in the City”, där de Certeau går djupare in på ämnen som namn, gator och minne i relation till staden och människans rörelser i den. Att ta in dessa mer mytiska och religiösa aspekter av de Certeaus verk skulle göra ämnet för brett. Det hör inte riktigt heller till min tes.

1.6 Disposition

Uppsatsen inleds med en kort bakgrund av de Certeaus teoretiska bana, följt av en redogörelse för de centrala teorierna i *The Practice of Everyday Life*. Här går kapitlet ”Walking in the City” igenom mer utförligt. Efter detta följer analyskapitlet, som är indelat i tre avsnitt: ett för parkour, ett för plankning, och ett för en språklig analys av såväl plankning och parkour som av gångakten. Jag inleder de två första analysavsnitten med en presentation av praktikerna, varpå de sedan undersöks i relation till de Certeau. I ”*Staden som skrivs, staden som uttalas*” för jag först en diskussion om staden som sådan, följt av en redogörelse för och diskussion av de Certeaus liknelse av gångakten med talakten. Denna liknelse undersöks och tillämpas sedan på parkour och plankning genom Roman Jakobsons ”Två kapitel om språket”.

I slutsatsen binder jag ihop de olika trådarna, och diskuterar även kritik som framförts mot de Certeaus teorier, och som också påverkat min uppsats. Här diskuterar jag också hur reella de rumsliga praktikernas subversiva aspekter egentligen är, och vad man kan säga att de faktiskt gör. Den avslutande utblicken ger å sin sida utrymme för en mer fri och spekulerande kommentar, som går in i det abstrakta och framhäver min undersöknings mer estetiska sidor genom en koppling till poesi.

2 BAKGRUND

2.1 *Michel de Certeau*

Michel de Certeau (1925-1986) var en fransk historiker, kulturkritiker och teolog, som rörde sig inom många ämnesområden. Han påbörjade sin teoretiska bana som teolog 1944, och blev prästvigd i jesuitordern 1956. De Certeaus tidiga skrifter var teologiska och fokuserade på kristen och särskilt jesuitisk teologi, samt på mystikens tradition. Under 1960-talet intresserade han sig för kopplingarna mellan psykoanalys och teologi. Under 1970-talet vidgades de ämnen han skrev om ytterligare, varpå han började bli ett välkänt namn inom akademiska kretsar. Det var emellertid först med den engelska översättningen av *L'Invention du quotidien* år 1984 som han gjorde sig ett namn utanför Frankrike, och då framför allt i USA. Med denna bok tillämpade han sina frågeställningar och teorier på världen utanför kyrkan, och skrev om hur vardagligt mänskligt beteende trotsar institutionell kontroll. Än idag är detta verk i två band hans mest kända och inflytelserika. En röd tråd i de Certeaus olika verk är fokuseringen på närvaron av ”den andre”, den som är främmande eller radikalt annorlunda, inom olika makt- och tankesystem. Mystiska och religiösa toner är också tydliga även i hans icke-teologiska verk.²⁷ Bland de Certeaus viktigaste verk finns *L'Écriture de l'Histoire* från 1975, som undersöker hur just historieskrivningen fungerar.²⁸ Här kan också *La Fable Mystique* (1982) nämnas, med dess undersökande av annanhet och den kreativa människan genom utvecklandet av en teori om mystiken.²⁹

2.2 *The Practice of Everyday Life*

The Practice of Everyday Life är ett sökande verk i två band, och då jag hänvisar till verket i denna uppsats är det dess första band jag åsyftar. I det vill de Certeau undersöka hur vanliga människor agerar – eller opererar, som han säger. Han intresserar sig för den vardagliga människan och hennes praktiker – som han menar vanligtvis ses som passiva och styrda av etablerade regler – och önskar att dessa praktiker lyfts upp från den bakgrund till social aktivitet de är placerade i, så att de kan artikuleras med hjälp av olika undersökningsmetoder. *The Practice of Everyday Life* ska inte ses som en sådan undersökning eller diskussion, snarare vill de Certeau med sitt verk göra en sådan diskussion möjlig. (XI) Då boken mest tycks pröva olika vägar och präglas av ett element av obestämbarhet, kan det skapa vissa svårigheter för läsaren. Emellertid leder denna öppenhet också till många möjligheter, då boken direkt uppmuntrar läsaren att vidareutveckla de Certeaus teorier. I boken visar han hur vardagliga aktiviteter undgår den kontroll de i princip skulle kunna

²⁷ Zemon Davis, “The Quest of Michel de Certeau”, 57f.

²⁸ Michel de Certeau, *L'Écriture de l'Histoire* (Paris: Gallimard, 1975).

²⁹ Michel de Certeau, *La Fable Mystique* (Paris: Gallimard, 1982).

vara underordnade på grund av den institutionella organisationen av rum och språk. Han menar att det finns mängder av vardagliga handlingar och praktiker som innehåller medvetet eller omedvetet subversiva element. Människan går genom dessa praktiker runt de kontrollerande systemen, och i det skapar hon något eget. Hon är på flera sätt utan makt, och har inget annat val än att existera och agera inom systemet. Samtidigt skaffar hon sig dock ett mått av frihet inom ramarna det lagt fast.

Det finns flera begrepp i *The Practice Everyday Life* som är viktiga att tydliggöra för att förstå de Certeaus teorier, och som jag nu kort kommer att redogöra för. De mest centrala begreppen för denna uppsats är ”strategi”, ”taktik”, och ”*le propre*”, men också ”rumslig praktik”.³¹

2.2.1 Le place propre

De Certeau definierar *le propre* som en platsens triumf över tiden, och därför kan *le place propre* ses som ett bemästrande av tiden genom grundandet av en autonom plats. Den skapar självständighet från omständigheter, och blir något fritt att operera ifrån. Det är också ett bemästrande av platser genom synen, ty ordnandet av rummet möjliggör en överblickandets praktik. Ögat kan från *le propre* transformera främmande krafter till objekt att observera och mäta, och därmed kontrollera och inkludera dem i sitt synfält. Att kunna se är att kunna förutsäga, att gå före tiden genom att läsa av rummet. Det kan alltså ses som en särskild sorts kunskap, som fastställs av makten att erhålla en egen plats. (36) *Place propres* samverkar också alltid med strategier, vilka tas upp nedan.

2.2.2 Strategier och taktiker

I bokens introduktion förklarar de Certeau en strategi som en kalkyl av maktförhållanden som blir möjlig då ett viljans och maktens subjekt (exempelvis en ägare, ett företag, eller en institution) kan isoleras från en miljö. Strategin antar en *place propre* – en egen plats – som fungerar som en bas för att generera relationer med ett yttre, en omgivning skild från strategin – exempelvis konkurrenter, klienter, eller objekt. Utifrån denna bas menar de Certeau att politisk, ekonomisk och vetenskaplig rationalitet har konstruerats. Genom *le place propre* skapar strategin en skyddad zon, ur vilken den strävar efter att tämja eller förutsäga omgivningen, så att antalet variabler som påverkar den kan minskas. (XIX)

Taktiker kan å sin sida inte förlita sig på *un propre*, och har inte någon egen plats. De har inte någon makt att förändra eller begränsa variablerna, och Ian Buchanan menar att vi kan se dem

³¹ I brist på en tillfredställande svensk översättning av franskans *propre* och engelskans *proper*, som inrymmer flera betydelser än svenskans *proper*, kommer jag att använda det franska begrepp som de Certeau använder sig av: *propre*.

som de praktiker som strategin inte har lyckats domesticera.³² Fragmentariskt rör sig därför taktiken i det andras plats, ty den kan varken ta över den helt eller distansera sig från den. Då *le propre* är en rummets seger över tiden, är tiden just det taktiken förlitar sig på: den håller utkik efter möjligheter som kan utnyttjas – och efter händelser som kan förvandlas till möjligheter. De krafter som de svaga tar i bruk genom taktiken är alltid på ett sätt främmande för dem, då de inte rör sig på en egen plats. (XIX) Ty det är just de svaga som använder taktiken, och taktiken definieras av frånvaron av makt på samma sätt som strategin gör anspråk på makt. (38)

Många vardagliga praktiker har en taktisk karaktär, och taktiker kan existera på många olika sätt. Här är idén om en omedveten kunskap – *savoir-faire* på franska eller *know-how* på engelska – viktig. Denna kunskap finns hos de som utför vardagliga praktiker, även om man snarare kan säga att det är praktikerna själva som besitter kunskapen. Det går att likna vid ett muskelminne: det är inget människan reflekterar över, men det kommer till uttryck just genom utagerandet av kunskapen genom praktiken. (69)

2.2.3 Rumsliga praktiker

En rumslig praktik kan helt kortfattat förstås som ett fysiskt agerande som relaterar till ett fysiskt rum, det vill säga rörelser utförda av människor (eller andra djur, möjligen). Med denna breda definition kan det tyckas som om alla rörelser och aktiviteter människor utför är en sorts rumsliga praktiker. Vad de Certeau intresserar sig för är emellertid hur just vardagliga rumsliga praktiker kan vara subversiva. Han säger själv i inledningen att hans undersökning av vardagens praktiker bland annat definieras av undvikandet av så kallade ”motkulturer”, de som redan gör något annorlunda och därför har en annan ställning än det vardagliga. (XII) I detta bryter jag alltså mot en av de grundläggande principerna i *The Practice of Everyday Life*, ty min undersökning handlar som bekant om två praktiker som skiljer sig från det vardagliga, om än på olika sätt. Här kan det dock vara bra med ett klagörande. Ty trots att det finns en tydlig politisk ton hos de Certeau, som även ger återklang i min egen undersökning, så är det irrelevant för min undersökning huruvida utövandet av en praktik har ett medvetet politiskt syfte eller ej. Snarare är det blott själva praktiken – den fysiska handlingen och vad denna kan sägas göra med stadsrummet – som jag ska diskutera. Här kommer politiska toner att märkas, men det är viktigt att poängtera att jag inte intresserar mig för *varför* personer utövar parkour eller *varför* de plankar. De orsaker som finns är med största sannolikhet väldigt olikartade och bör inte försöka generaliseras. Det plan de Certeau och jag rör oss på kan därför ses som generellt samtidigt som det inte är generaliserande, då fokus ligger på människors rörelser snarare än på människorna själva.

³² Buchanan, *Michel de Certeau: cultural theorist*, 89.

2.3 *Walking in the City*

”Walking in the City” är kapitel 7 i första volymen av *The Practice of Everyday Life*. Den handlar just om den rumsliga praktik som att gå i staden utgör, vilken de Certeau ser som subversiv och skapande. Väsentligt för förståelsen av detta kapitel är den polarisering som de Certeau tydliggör i kapitlets början mellan ett perspektiv uppifrån och ett perspektiv nedifrån. Uppifrån kan staden överblickas och ses som en helhet, med tydliga linjer och former. Uppifrånperspektivets utjämnande av alla olikheter är strategins perspektiv. Från en *place propre* kan ögat, genom strategin, se staden som läsbar, möjlig att beräkna. Nedifrånperspektivet kan föga förvånande därför ses som taktikens perspektiv, alltså den vanliga människans. Fotgängaren kan inte överblicka från sitt perspektiv, hon uppfattar blott fragment av staden i dess presens. Det är emellertid – menar de Certeau – hon och alla andra fotgängare som skapar staden, just i dess presens, något som aldrig kan överföras till en karta eller till statistik. Det har att göra med att människan enligt de Certeau har en blind kunskap om staden som utövas genom gångakten, och omedvetet skapar hon rum utan att kunna läsa dem. (92 f.)

Uppifrånperspektivet representeras i ”Walking in the City” av vad de Certeau kallar för ”konceptstaden”. Denna stad definieras bland annat av att den inrättar ett eget rum – *un espace propre* – där den rationella organisationen trycker ned det som skulle kunna förorena rummet, som psykologiska eller politiska faktorer. Den använder sig också av strategier för att ”jämna ut” staden och inte tillåta plats åt de taktiker som kan störa dess stabilitet. Staden blir som ett universellt och anonymt subjekt, den blir själv en *propre*: ”The City’, like a proper name, thus provides a way of conceiving and constructing space on the basis of a finite number of stable, isolated and interconnected properties”. (94) De Certeau menar emellertid att konceptstaden befinner sig i en process av förmultning, emedan människorna i denna murknande stad ständigt hittar egna vägar runt systemet de lever i. Ett exempel på detta är just gångakten. (94 f.)

För att diskutera gåendet kan man enligt de Certeau jämföra det med talakten. Ty gångakten – menar han – är för det urbana systemet vad talakten är för språket, eller för de uttalanden som yttras. Denna koppling gör de Certeau bland annat genom att peka på talaktens fyra karaktäristika, som han menar att vi kan finna även i gångakten. Dessa är ”realisation” (av språket genom talakten); ”appropriation” (av språket genom att ta sig an det); ”inskrivandet i en relation” (genom att tala *till* något); samt ”tidsmässig situering” (genom talaktens presens). Överfört till en person som går i staden så approprierar hon det topografiska systemet och agerar sedan ut det, det vill säga realiserar det. På samma sätt relaterar vi alltid till andra föremål och människor såväl som till gångakten själv. (97 f.)

I gångakten liksom i talakten finns också en selektion, något som är väsentligt för de Certeaus och min undersökning. Ty då vi går både väljer vi, och väljer bort. Vi går runt, igenom eller över. Denna teori är beroende av utgångspunkten att en rumslig ordning organiserar en ensemble av möjligheter och förbud. Det innebär i princip att det i staden finns utrymmen som är öppna för oss att röra oss i, och hinder som begränsar våra rörelser, exempelvis murar eller byggnader. Detta är de Certeaus utgångspunkt, och genom denna uppsats också min. I gåendets selektion kan man då se att fotgängaren aktualiserar flera av dessa möjligheter, men hon skapar dem också, precis som hon skapar förbud. Att skapa en möjlighet är exempelvis att ta en genväg över en gräsmatta, eller helt enkelt att röra sig efter ett annat mönster än det stadsplaneringen insinuerar. På samma sätt är ett skapande av förbud att välja bort vissa sätt att gå – att förbjuda dem för sig själv – vilket ger upphov till en annorlunda rörelse genom staden. På så vis möjliggör såväl som transformerar fotgängaren rumsliga signifikanter. Hon genomför en selektion då hon väljer mellan signifikanterna i det rumsliga språket och använder dem på sätt som inte är givna – eller använder dem inte alls. Det är alltså på detta vis de Certeau menar att gåendet är en skapande akt. (98)

De Certeau vidareutvecklar också teorin kring ”gångaktens retorik” genom att föra in språkliga figurer i diskussionen. Det kommer jag dock att beskriva först i samband med den språkliga analysen i avsnittet ”*Staden som skrivs, staden som uttalas*”.

3 ANALYS

3.1 Staden

Innan jag påbörjar min analys av parkour och plankning bör staden som sådan diskuteras. Jag har redan rört vid de Certeaus teori om konceptstaden, men här är det också bra att skapa en sorts ram av vad stadsrummet består av för den som varseblir det. Stadsplaneraren Kevin Lynch skissar i *The Image of the City* från 1964 upp en bild av hur personer som rör sig i staden uppfattar den. Han menar att människan konstruerar en mental karta av staden som har fem huvudsakliga element. Det första är stråk (*paths*), exempelvis gator, trottoarer och järnvägar; linjära spår där den som betraktar staden ofta, ibland eller potentiellt rör sig. Kanter (*edges*) består å sin sida av uppfattade gränser, exempelvis väggar, byggnader och kustlinjer, olika sorters brott i kontinuiteten. Områden (*districts*) är sektioner av staden med mer eller mindre enhetliga karaktärer, exempelvis ett område med låga bostadshus. Noder (*nodes*) är knutpunkter för orientering. De kan handla om korsningar, torg eller tågstationer, där riktning eller färdmedel ändras. Slutligen är landmärken (*landmarks*) lätt identifierbara fysiska objekt, som fungerar som externa referenspunkter för att orientera sig i staden.³³ Om vi utgår ifrån att det stämmer kan vi använda dessa element för att förstå de som utövar rumsliga praktiker och hur de omformar stadsrummet. Särskilt intressant är därför stråk och kanter, som ju är essentiella för de Certeau. Lynchs gränser skiljer sig emellertid från dem som de Certeau skriver om, där de senare ju snarare är ett samspel av fysiska hinder och begränsningar och de förbud fotgängaren skapar för sig själv i och med selektionen. Om vi försöker sammanföra Lynchs element med de Certeaus teorier kan vi se det som att det i staden finns definitiva gränser som av den vanlige fotgängaren ses som oöverkomliga och inte reflekteras som möjligheter. Här finns emellertid också förbud som fotgängaren själv åstadkommer i stadsrummet, och där grunden till skapandet av dem kan ligga antingen i ett uppfattat hinder eller blott i ett bortväljande av en möjlig väg.

Hur kan vi då förstå ett stadsrum bestående av dessa element utifrån teorin om strategier och *propres*? Det kommer snart att bli tydligt att de rumsliga praktiker som är föremål för denna uppsats – gåendet, parkour och plankning – på sätt och vis sker i olika rum, eller i rum där skilda villkor gäller. Därför kan det innan vi går in på analyserna av parkour och plankning vara bra att diskutera gångaktens rum och villkor. Rent fysiskt sker gångakten främst längs eller i samband med stråk, exempelvis gator, men också i parker och på andra platser där det inte finns markerade linjer för fotgängaren att följa. De här gatorna och parkerna är för det mesta offentliga, det vill säga tillgängliga för allmänheten. Precis som allt annat är emellertid denna tillgänglighet villkorad

³³ Lynch, *The Image of the City*, 46ff.

och omgiven av restriktioner. Det finns skrivna och oskrivna regler att förhålla sig till, som att man inte ska gå på bilvägar eller bete sig ”förargligt”. Då de Certeau säger att vi i staden ständigt rör oss i ”det andras rum” kan vi alltså se att detta i viss mening stämmer, men frågan är vem eller vad han menar att gatorna tillhör. (XIX) En ledtråd till detta går att finna då han skriver att konceptstaden själv är ett subjekt, en *propre*, och att detta subjekt i sin tur består av många sammankopplade styrda platser, där alltså ett flertal strategier samverkar i denna *place propre* till stad. (94) Här uppstår dock även frågan om var människorna som rör sig i staden egentligen är hemma, och om ens deras hem är deras egna. Det får vi emellertid bortse ifrån här. Istället kan vi tolka de Certeau som att människan även på de allmänna gatorna är under stark påverkan av strategier, en påverkan som spirar ut från de olika komponenter som bygger upp staden. Dessa skrivna och oskrivna regler som människan ska förhålla sig till kan alltså genom de Certeau sägas vara strategiernas kontrollmekanismer. Stadsplaneringen i sig är ju införlivandet av dessa strategier, och staden kan därför ses som det ordnade rummet. Vi *kan* röra oss, men här finns gågator för fotgängare, bilvägar för bilister, samt skyltar, byggnader och murar vilka insinuerar var och på vilket sätt rörelserna ska ske. Den mentala karta som människan enligt Lynch skapar av staden kan ses som ett resultat av strategiernas påverkan, ty den bild han menar att vi skapar av staden är ju reglerad. Likväl har vi möjligheten att röra oss nästan hur som helst, och det är i denna möjlighet som rumsliga praktiker har potential att vara subversiva.

3.2 Parkour

Parkour kan ses som både en filosofi, en praktik och en disciplin. I denna uppsats ligger fokus på parkour som praktik, men som vi kommer att se kan den filosofi som ligger bakom parkour också sägas ligga i själva rörelserna, precis som för gångakten. Jag kommer också att snudda vid parkour som disciplin. Parkour går ut på att röra sig så obehindrat som möjligt i rurala och urbana miljöer, även om urban parkour är den vanligaste formen, och också den som kommer att diskuteras här. Syftet är att röra sig från en punkt till en annan, och att inte se de element som finns längs vägen – väggar, staket, byggnader osv. – som hinder, utan snarare som möjligheter. Man klättrar eller hoppar över dem, använder dem för att ta sig framåt. Stadens olika byggklossar blir således en del av parkouristens rörelse och framfart genom den urbana miljön.³⁵ Jimena Ortuzar beskriver parkour i artikeln ”Parkour or *l'art du déplacement*”: “The practitioners of this perilous activity [...] do not just trek the urban terrain but rather, find ways to navigate across it, to seep through it, and to glide over it”.³⁶ Det syns även i den franska benämningen för en person

³⁵ Ortuzar, ”Parkour or *l'art du déplacement*”, 55.

³⁶ Ortuzar, ”Parkour or *l'art du déplacement*”, 55.

som utövar parkour, *tracour* eller *tracuse*. Namnet kommer från det franska ordet för kula, ett namn som syftar till hur *la tracuse* – eller parkouristen, begreppet som kommer att användas i denna uppsats – rör sig genom stadsmiljön utan att låta något hindra henne.³⁷

För att kunna utöva parkour behöver man lära sig att bemästra ett antal rörelser med en viss skicklighet och precision. Här finns emellertid inga regler, och parkour är inte heller något man tävlar i. Snarare är det fantasin och ens egen kapacitet som sätter gränserna för vad man kan göra. Denna vägran att låta sig definieras eller fastställas säger en del om parkours själva natur, menar Ortuzar. Vidare anser hon att parkour bäst kan beskrivas som en flykt, men utan en direkt förföljare. Snarare kan det ses som en flykt från de maktpraktiker som styr över våra rörelser och reglerar vårt beteende. Detta kopplar hon till Gilles Deleuze och Félix Guattaris teorier i *A thousand plateaus*, och skriver: "In the lines of flight or deterritorialization, parkouristes seek to destabilize the sedentary forces that constantly attempt to fix them in the 'grid'—the 'plane of consistency' that encompasses all multiplicities".³⁸ Här finner vi en tydligt korrelation med de Certeaus taktiker. Ortuzar föreslår med vidare, Foucauldiansk terminologi, att parkouristen disciplinerar sin egen kropp, men till helt andra ändamål än det kapitalistiska systemets kontrollapparat drillar människor till. I det finner hon en samverkan mellan Foucaults disciplinsamhälle och det kontrollsamhälle som Deleuze menar har ersatt disciplinsamhället.³⁹ Deleuze menar i "Postscript on the Societies of Control" att de disciplinära institutionerna befinner sig i kris, eller närmast är upplösta. Istället befinner vi oss i ett samhälle där företaget har ersatt fabriken, och där fysisk disciplin har ersatts av en annan sorts kontrollsystem, som snarare är psykiskt än fysiskt instängande: "Humankind is no longer enclosed by physical space, but forever trapped by debt, ensnared in a system of limitless postponement".⁴⁰ Ortuzar menar att parkour är intressant då det kan ses som en disciplinär praktik som utövas för att undvika kontrollsamhällets krafter.⁴¹ Att parkour är en disciplinär praktik är tydligt genom den idoga träning i skicklighet och precision utövandet av det kräver. Detta disciplinerande av självet kan också kopplas till Foucaults teori om självteknologier, vilka "gör det möjligt för enskilda människor att av egen kraft eller med andras hjälp genomföra ett visst antal ingrepp på sina egna kroppar och själar och tankar, sitt eget uppträdande och sätt att vara – och på så sätt omvandla sig själva i syfte att uppnå ett visst tillstånd av lycka, renhet, vishet, fulländning eller odödlighet."⁴²

³⁷ Ortuzar, "Parkour or *l'art du déplacement*", 55.

³⁸ Ortuzar, "Parkour or *l'art du déplacement*", 55.

³⁹ Ortuzar, "Parkour or *l'art du déplacement*", 56.

⁴⁰ Deleuze, "Postscript on the Societies of Control", 308.

⁴¹ Ortuzar, "Parkour or *l'art du déplacement*", 56.

⁴² Foucault, "Självteknologier", 263.

Han beskriver vidare självteknologin som en härskarteknik på individnivå.⁴³ Emedan det hos parkour inte finns något direkt självskadebeteende som Foucault talar om i samband med självteknologier, så innebär det likväl ett sorts ingrepp på den egna organismen, utmynnande i en sorts lyckokänsla. Ingreppet har som syfte den känsla av frihet Ortuzar menar att parkouristens obegränsade rörelse i det postmoderna samhället ger upphov till, en känsla som uppstår genom denna flykt utan förföljare.⁴⁴

3.2.1 Det taktiska hoppet och dess rum

Innan jag undersöker parkour som rumslik praktik kan vi se till vilken sorts rum parkour utövas i, och på vilka sätt det kan sägas vara en taktik. Ty det som är tydligt med parkour är att det inte sker i ett utrymme som tillhör praktiken själv, eller människorna som utövar den. Medan fotgängarens stråk förvisso befinner sig inom konceptstadens kontrollsystem, så vidrör och korsar parkouristen direkta och indirekta gränser som antingen konceptstaden eller strategier inom den har satt upp. För oavsett vem som äger byggnaden, anses det okej att använda dess fasad som en sorts lekplats? Staket och murar är tydliga indikationer över att man inte får passera, men ändå händer det att människor gör just det. Huruvida parkouristen frågar ägare om lov innan de utövar parkour på deras områden eller ej förändrar emellertid inte faktumet att parkouristen rör sig på det andras område, där det ofta finns starkare begränsningar och regler än på stadens gator. Den som utövar parkour använder ting på sätt de inte är tänkta att användas av den strategi som ligger bakom deras existens, något som är en essentiell aspekt av parkour. I detta beroende av det andras plats är parkour tydligt i avsaknad av en *place propre*, och denna avsaknad kan hävdas vara själva grunden till utövandet av parkour. Ty om vi ser till parkours filosofi och säger att det handlar om fri rörelse och om att vägra begränsningar för att istället skapa möjligheter, så ser vi genast motsättningen med den kontrollerande och begränsande plats som är *propre*. Då parkour rör sig på det andras plats nonchaleras det kontrollerande i den aktuella strategin. Därför kan vi säga att parkour åtminstone delvis *är* detta nyttjande av det andras plats på alternativa sätt. I parkour finns också tydliga taktiska element. Ty parkour – precis som den av de Certeau beskrivna taktiken – skapar och använder sig av möjligheter. Det kan ses som ett av alla de sätt för den maktlösa att återta den stad som annars definieras av strategin. I parkour ser vi också det förlitande på tiden och utnyttjande av tillfällen som de Certeau skriver om gällande taktiker. (38f)

De Certeau menar att väldigt få företeelser visar sig som rena taktiker, och detta gäller även för parkour. (39) Emellertid är det tydligt att parkour precis som gångakten har flera taktiska

⁴³ Foucault, "Självteknologier", 263.

⁴⁴ Ortuzar, "Parkour or *l'art du déplacement*", 60.

egenskaper. Parkour är dock en mindre tillgänglig praktik än gåendet, i och med den träning som krävs för att kunna utöva den. I den kunskap som krävs av utövaren – och som har sin grund i träningen – finns också ett element av *savoir-faire*. Ty kunskapen om parkour ligger i själva utövandet av det. Det är inget utövaren själv kan ta på, utan något hon känner då hon står inför språnget. Trots denna träning som krävs kan det fortfarande ses som en de svagas konst, för att använda de Certeaus ord.

3.2.2 Att storma genom staden eller att gå genom staden

Parkour utövas ofta i grupp, även om den enskilda parkouristen ofta väljer sin egen bana genom stadsmiljön.⁴⁵ Om vi jämför denna akt med gåendet finner vi rimligen ett antal olikheter, då det handlar om två skilda sätt att röra sig. Gångakten är vardaglig på ett helt annat sätt än parkour. Även om parkours rörelser och tankesätt förvisso kan bli en del av vardagen för dess utövare kan parkour ändå inte jämföras med gåendet ur denna aspekt. Att gå kan ses som grunden i människans förmåga att röra sig från en plats till en annan, där att springa utgör en mindre vardaglig aspekt. Parkour däremot, är en icke-vardaglig, medveten och beräknande praktik. Detta är nödvändigt, då utövaren måste förlita sig på sin precision och skicklighet – såväl som sin förmåga att bedöma detta hos sig själv – för att inte skada sig. Parkouristen använder sig också av stadsmiljön på ett helt annat sätt än fotgängaren, genom en medveten lek med stadsrummet och dess signifikanter. Som redan nämnts ses ju stadsrummets alla delar som möjliga komponenter i en rörelsekombination för den som utövar parkour. Ortuzar förklarar att:

[Parkours] various techniques are combined into sequences to compose a “run,” during which parkouristes storm through the city, transforming it into a playground where chance, interaction, imagination, creativity, and change provide countless opportunities to challenge, on the one hand, the rigidity of urban space and, on the other, the precariousness of urban life.⁴⁶

Även om parkour kvantitativt sätt är en långt mer begränsad praktik än gångakten så kan vi genom detta citat ana att detsamma inte behöver gälla för hur utövandet av parkour omvandlar stadsrummet.

För en vidare jämförelse med gåendet kan vi se närmare på de Certeaus teorier om gångakten, och försöka applicera dem på parkour. Här återkommer vi till den centrala utgångspunkten att människan som rör sig i staden kan omvandla den ensemble av möjligheter och förbud som den rumsliga ordningen är uppbyggd av, något som sker genom selektionen. Om det gäller för gångakten så stämmer det också för parkour, ty bägge är ju rumsliga praktiker i en miljö där selektion är möjlig och ofrånkomlig. Vilken sorts selektion som sker skiljer sig däremot åt, något

⁴⁵ Ortuzar, ”Parkour or *l’art du déplacement*”, 56.

⁴⁶ Ortuzar, ”Parkour or *l’art du déplacement*”, 56.

vi kan närma oss genom att se på vilka sorters rum parkouristen rör sig i. Här handlar det nämligen om andra delar av stadsrummet än de som fotgängaren använder. Parkouristen kanske utgår ifrån marken och gatan, men det är de element som traditionellt inte används för att ta sig framåt i staden som hon främst nyttjar. Det kan bland annat vara räcken, murar, väggar, avsatser och hus. Hon kan både röra sig på marknivå, men över det vanliga fotgängare blott observerar som kanter eller förbud, och ovanpå byggnader, över eller genom de hinder fotgängare inte ens ser från sitt perspektiv. I sin användning av byggnader och avgränsningar använder som jag redan nämnt parkouristen ting på sätt de inte är avsedda att brukas, om de ens är ämnade att brukas av människan alls. Om stadens uppbyggnad är till för att beräkna och försöka styra människans rörelser, så bryter sig parkouristen delvis loss från denna kontrollerande strategi då hon eller fotgängaren rör sig i staden på ett alternativt sätt. Många av de föremål parkouristen använder sig av i sitt stormande genom stadsrummet reflekterar fotgängare emellertid inte över alls, åtminstone inte som ting de kan använda. För den som utövar parkour sker alltså en radikalt annorlunda selektion, och vi kan också säga att den stad som hon skriver ser väsentligt annorlunda ut jämfört med den vanliga fotgängarens. Förenklat kan man säga att där fotgängaren ser förbud eller kanter ser parkouristen möjligheter. Då en utövare av parkour exempelvis ser ett staket räknar hon ut dess möjligheter, och aktualiserar den som ger mest flytande resultat och svarar mot hennes egen förmåga. De möjligheter hon inte aktualiserar blir istället begränsningar vid det tillfället. Allt som når parkouristens synfält blir emellertid föremål för beräkning och selektion. Då hon i stadens signifikanter ser flera möjliga såväl som omöjliga vägar skapar hon således mentalt ett flertal potentiella banor, eller trajektorier. Den trajektorier som aktualiseras definierar den stad som skapas genom just det utövandet av parkour, just då. De andra kan dock finnas kvar som utvägar eller potentiella sätt att agera i hennes sinne, som påverkar henne även då hon blott vandrar i staden.

Parkours omvandling av staden kan ses som ett rusande genom den som också är en lek. Parkour är emellertid också mer än detta. Ty i utövandet av det skapas en alternativ och ständigt föränderlig stad, och inte minst visar parkour på alternativa sätt att röra sig i och med stadsrummet. Vad som kan sägas skapas i detta utövande ska jag återkomma till längre fram, i avsnitt 3.4.

3.3 Plankning

Med plankning eller fuskåkning åsyftas här den handling då en person reser med kollektiva transportmedel utan att betala för sig. SL, AB Storstockholms Lokaltrafik, ger följande definition i en rapport om fuskåkande: ”Fusk innebär att resenären åker utan giltig biljett, vilket i huvudsak

orsakas av att resenären passerat spärrlinjen, busschauffören eller konduktören på ett otillåtet sätt. Ett visst fusk förekommer också med felaktiga biljetter (ex. reducerat pris eller för få zoner).⁴⁸ I denna uppsats kommer jag att använda Stockholm som exempel på stad och följaktligen är det SL och deras biljettsystem som jag här kommer att referera till och diskutera i samband med plankning. För att se närmare på vad som menas med kollektivtrafik kan vi vända oss till definitionen av även detta begrepp, som är utformad av den numera nedlagda myndigheten Statens Institut för kommunikationsanalys, SIKA: "[Kollektivtrafik är] i förväg organiserade och regelbundet tillgängliga transporter som erbjuds allmänheten eller en särskild person enligt vissa regler".⁴⁹ Kollektivtrafik som erbjuds "en särskild person" är exempelvis sjuktransport, skolskjuts och färdtjänst, och är inte något som jag kommer att ta upp i denna uppsats. Istället ligger fokus på den så kallade allmänna kollektivtrafiken, den som erbjuds allmänheten. För Stockholm gäller alltså kollektivtrafik i form av pendeltåg, tunnelbana, buss, spårväg, och båt. Det centrala i SIKA:s definition av kollektivtrafik är den sista delen, som förklarar att kollektivtrafiken enbart är tillgänglig den allmänhet som följer dess regler. Inom svensk kollektivtrafik – och även i de flesta andra länder – är en av dessa regler att individen ska betala en avgift för få att resa med kollektivtrafiken. Detta är en central regel men också en begränsning, som bryts vid fuskåkning. Plankning kan ske på flera olika sätt, bland annat beroende på transportmedlet. De vanligaste metoderna är att hoppa över eller trixa sig igenom vändkorsen vid pendeltågs- och tunnelbanespärrar, undvika konduktörer, förfalska sms-biljetter eller att gå bakom någon i SL:s nya glasspärrar. Emedan vissa av dessa metoder är enklare att koppla till de Certeau än andra, så är det här själva handlingen att plankna – oavsett hur det går till – som är utgångspunkten för min analys. Innan denna analys kan inledas bör vi dock se närmare på det rum som kollektivtrafiken och därmed plankningen äger rum i. Vilka regler definierar det, och vad medför detta?

3.3.1 Kontroll och tillgänglighet

Att säga "kollektivtrafikens rum" är på en gång en begränsning och en generalisering, ty kollektivtrafiken innefattar flera sorters rum. Onekligen finns också skillnader i kollektivtrafikens rum jämfört med de rum där parkour och gångakten sker, skillnader som till stor del definieras av hur kollektivtrafiken är utformad och drivs. SL är ett företag, som styrs av dess ledning i enligt med riktlinjer från dess styrelse, där den senare består av landstingspolitiker.⁵⁰ Om vi ser detta genom de Certeaus terminologi framstår kollektivtrafiken som baserad på en *propre*, och den plats SL har tagit som sin egen kan förenklat sägas vara alla de utrymmen där kollektivtrafik sker.

⁴⁸ AB Storstockholms Lokaltrafik, "Lägesrapport fusk och svinn", 2.

⁴⁹ Kollektivtrafikkommittén, *Kollektivtrafik med människan i centrum*, 116.

⁵⁰ AB Storstockholms Lokaltrafik, *SL årsberättelse 2009*, 69.

Strategier har byggt upp denna *place propre* och arbetar för att kontrollera det som ”är” dess eget. Kontrollen av kollektivtrafikens olika rum är uppdelad och ”outsourcad” till flera olika företag, där driften sköts av ett, städningen av ett annat, spårunderhåll för lokalbanor av ett tredje, och så vidare.⁵¹ Här finns också SL:s ”trygghetsresurser”, i form av bland annat vaktbolag. De har hand om exempelvis övervakning och biljettkontroll, och det är dessa trygghetsresurser som i mångt och mycket ansvarar för att upprätthålla kollektivtrafikens särskilda regler. Det sker bland annat genom kameraövervakning som spelar in och analyserar allt som händer, samt väktare och kontrollanter som kontinuerligt rör sig i rummen för att både förebygga regelbrott och ingripa då de sker.⁵²

De rum kollektivtrafiken är uppbyggd av kan grovt sett delas in i ett par huvudsakliga kategorier. Dels finns rum för väntan, samt för av- och påstigning: busshållplatser, perronger, vänthallar. Det finns också de spår kollektivtrafiken rör sig på, vilka egentligen bara existerar för spårbunden trafik där det finns faktiska spår som binder ihop hållplatserna med varandra och skapar ett sammanhang. För busstrafik finns istället hela vägnätet, som ju är avsett för all sorts motortrafik. Detta skapar en disparat sammanlänkning, om någon alls, mellan kollektivtrafikens ”väntrum”. Det sammanbindande elementet utgörs istället av bussen, och det är ju i bussarnas och tågagnarnas egna rum vi befinner oss då vi färdas med dem. Dessa rum är säregna, ty samtidigt som tåget eller bussen rör sig så är allt i princip stilla inuti och utanför fordonet. De Certeau skriver om rumsligheten i tågagnen i ”Walking in the Citys” efterföljande kapitel: ”Railway Navigation and Incarceration”. Han ser där tågagnens inre som en orörlig ordning, och skriver att: ”[t]here is nothing to do, one is in the *state* of reason”. (111) Han nämner också tågstationen. Dess högljudda oordning blir en stark kontrast för resanden som stiger ur den tågagn de Certeau beskriver som ”[a] beautiful abstraction of the prison”. (114) Kanske kan vi i denna koppling se tågagnen som en av de rester av Foucaults disciplinsamhälle, som Deleuze skriver om i ”Postscript on the Societies of Control”?

De Certeau anser alltså att tågagnens rum är starkt styrt, och vi kan se att detsamma gäller i lika eller högre mån för dess anknyttande rum. Ty som jag redan har nämnt är kollektivtrafiken baserad på en villkorad tillgänglighet. Utöver att den är avgiftsbelagd förutsätter den också att dess användare underkastar sig särskilda regler, innefattandes en starkare kontroll än i stadens öppna rum. Övervakningskamerorna och spärrarna i vänthallar och passagerum visar på hur dessa rum är reglerade. Likaså gör de extra tydligt för kollektivtrafikens användare att de rör sig på någon annans plats.

⁵¹ AB Storstockholms Lokaltrafik, *SL årsberättelse 2009*, 31.

⁵² AB Storstockholms Lokaltrafik, *SL årsberättelse 2009*, 36.

Begreppet tillgänglighet har en tvåfaldig innebörd inom kollektivtrafiken, ty bortsett från att kollektivtrafiken är tänkt att vara tillgänglig för alla så har den också som syfte att tillgängliggöra staden. Den möjliggör och förenklar resandet mellan olika platser i staden, men kanske framför allt från eller till staden för de som bor utanför den. Genom Stockholms kollektivtrafik ska människor från olika delar av länet kunna färdas till andra delar, med stadskärnan som en knutpunkt. Som jag tidigare nämnt reduceras dock denna tillgänglighet av kravet på betalning. Staden blir således mer tillgänglig för den som kan betala än för den som inte kan betala, vilket rimligen begränsar hur personer med mindre pengar kommer att röra sig i staden och i kollektivtrafiken.

Vi kan emellertid inte diskutera kollektivtrafik utan att tala om dess huvudsakliga alternativ, privatbilismen. Tankesmedjan Planka.nu:s rapport ”Trafikmaktordningen” från 2010 beskriver en hierarki som råder bland trafikslagen, en hierarki där bilen befinner sig i toppen. De menar att bilism prioriteras framför andra transportmedel i vårt samhälle. Detta har lett till att stadens och ytterstadens uppbyggnad och utveckling främjar trafik med bil framför kollektivtrafik, cykel, eller transport till fots. Vidare skriver de att dagens människa kopplar bilism till mobilitet, självständighet och frihet. Emellertid kommer inte heller bilen undan de kontrollmekanismer som staden och samhället är uppbyggda av. Dessa regleringar påverkar bilisten precis som alla andra, och för att detta system ska fungera krävs enligt Planka.nu ”en stor kontrollapparat för att disciplinera bilister så väl som icke-bilister till att underkasta sig dessa regler”.⁵⁴ Fastän jag inte kommer gå in djupare på bilismen i denna uppsats är det viktigt att föra in den som en del av stadsrummet, ty i *The Practice of Everyday Life* lyser den med sin frånvaro.

3.3.2 Att göra staden sin egen

Var finns då likheten mellan fotgängaren som frambringar förbud i gatunätet eller parkouristen som skapar möjligheter där någon annan inte ens tittar, och plankaren som inte följer kollektivtrafikens regler? Med de tydliga skillnader som finns kan kopplingen tyckas vara långsökt, men icke desto mindre uppmärksammar den en aspekt av de Certeaus teorier om rumsliga praktiker som fram till denna punkt i uppsatsen inte har fått så mycket utrymme, nämligen appropriering av staden. Appropriation är ju ett av talaktens karaktäristika som också kan appliceras på gångakten, i och med fotgängarens appropriation av det topografiska systemet. (97f.) Jag vill mena att handlingen att plankar är ett sätt att ”ta” staden och göra den till sin egen, just genom att inte betala för att röra sig i den. Plankning kan därför ur åtminstone vissa aspekter sägas göra samma sak som parkour eller gångakten, om än på ett annorlunda sätt och i ett annat

⁵⁴ Planka.nu, *Trafikmaktordningen*, 6.

rum. Plankaren rör sig i kollektivtrafikens kontrollerade och kontrollerande rum men vägrar det ändå dess legitimitet genom att inte följa en av dess viktigaste principer. I taktikens anda går hon alltså runt systemet medan hon befinner sig inom det, och således finns här tydliga likheter med de Certeaus teorier. Plankning är också ett verkande i stadsrummet som skapar möjligheter, möjligheter som kanhända är mer radikala än gångaktens.

Den taktiska aspekten av plankning är alltså tydlig, men var kan denna praktik bli situerad i förhållande till de Certeaus vardagliga aktiviteter? Onekligen finns här ett vardagligt element, ty för den som plankar dagligen – i Stockholm cirka femtio procent av alla fuskåkare – är det en del av vardagen, inte konstigare än andra vardagligheter.⁵⁵ Likväl är detta en marginell aktivitet jämfört med den övervägande majoritet av de som reser i kollektivtrafiken och inte plankar. Plankning skulle sannolikt inte heller klassas som en vardaglig aktivitet av de Certeau, utan snarare som en sorts motkultur. Vi kan dock likna det vid andra subversiva aktiviteter som tas upp i *The Practice of Everyday Life*, exempelvis *la perruque*. *La perruque* är arbetarens eget arbete förklätt som arbete för arbetsgivaren, exempelvis då någon skriver privata brev på arbetstid. På samma sätt går plankaren runt det hon borde göra (betala/arbete) men tar ut vinsterna av det ändå (att resa med kollektivtrafiken/lön). Det är ett sätt att ”make do” i dagens samhälle, som de Certeau kallar det. (30)

Kanske är det svårare att se på plankning som en praktik som skapar och omformar stadsrummet utifrån de Certeaus teorier om gångakten. Här är det dock viktigt att inte se resan med kollektivtrafik som en helhet i sig, utan att snarare se den i tillsammans med samma persons andra rörelser i staden. Resan med exempelvis buss är blott ett brottstycke av dessa, där rörelsen både börjar och slutar på annat vis, och där gångakten ofrånkomligen finns med. För den som inte har tillgång till bil kan plankning eller resandet med kollektivtrafik i allmänhet sägas vara det som möjliggör en rörelse i staden. Vidare kan vi tänka oss plankning som en tudelad aktion, där den första delen är själva handlingen att plankas, att ta sig på och färdas med transportmedlet utan giltig biljett. Den andra delen är då själva resan som görs. Det är en annan sorts rörelse, där resenären rent fysiskt förblir passiv, samtidigt som hon färdas. Den första aspekten kan också tydligare ses i relation till de Certeaus teori om gångakten, men i bägge fall sker en liknande selektion för plankaren som för fotgängaren. För plankaren är den emellertid begränsad till ett fåtal, liknande punkter, som exempelvis SL:s tågspärrar. Här kan vi se spärren som en rumslig signifikant, konstruerad för att vara en gräns som bara får passeras om vissa villkor uppfylls. Spärren fungerar både som en påminnelse om de regler som gäller, och som en faktisk fysisk gräns (om än överstigbar). Den är en symbol för den makt och kontroll som strategin utövar på

⁵⁵ AB Storstockholms Lokaltrafik, ”Lägesrapport fusk och svinn”, 5.

en. I denna begränsning ser och realiserar plankaren emellertid en möjlighet, nämligen att negligera denna påminnelse genom att korsa gränsen utan att ta hänsyn till de villkor den är kopplad till. Plankaren skapar på så vis en skrivning av staden där de av strategin uppsatta villkoren inte avgör hur hon rör sig i staden. Visserligen medför detta andra saker att tänka på, exempelvis att utforma en teknik för att ta sig igenom spärrar eller på bussar, samt att under resans gång vara vaksam för kontrollanter. Fuskåkaren befinner sig ju fortfarande inom kontrollsystemet, men genom detta grundläggande brott tillgängliggör hon staden på ett nytt sätt.

För de som inte har möjlighet att färdas med bil finns det ofta inte något annat val än att använda sig av kollektivtrafiken. Det innebär att många underkastar sig kollektivtrafikens regler mer eller mindre oreflekterat. Genom handlingen att plankas omformas emellertid dessa regler, då plankaren avvisar spärrens begränsning för att realisera en annan möjlighet. Hon skriver en stad där rörelsen förvisso inte är lika fri som den som sker genom gångakten, men som likväl gör den långt mer tillgänglig. Här blir det tydligt att plankning inte bara är subversivt i relation till kollektivtrafikens kontrollsystem, utan också till konceptstaden i allmänhet, där kollektivtrafiken är lågprioriterad och den än mer otillgängliga bilismen utgör den motsägelsefulla förutsättningen för tillgänglighet.

För den som fuskåker finns som jag redan nämnt en osäkerhet i kollektivtrafikens rum, i och med risken för kontrollanter och därmed bestraffning för regelbrottet. Detta nödvändiggör en vaksamhet från plankarens sida, och ett försök att överskåda rummen denne befinner sig i. Även om en total överblick är omöjlig så möjliggör exempelvis tågvarnarnas smala, begränsade rum en viss översikt. Dessa rum – som de Certeau kallar för ”a bubble of panoptic and classifying power” – har också inbyggda utvägar i form av dörrar och passager som utgör möjligheter för taktiken att skapa och utnyttja. (111) Det uppvisar ännu en dimension av plankningens rumslighet, där praktiken innebär ett aktualiserande och skapande av möjligheter även under resans gång. Däremot skiljer sig detta starkt gentemot dess motsvarigheter inom parkour och gångakten, då de senare har att göra med en kontinuerlig rörelse där selektion är ofrånkomlig och för utövaren framåt. I dem definierar rörelserna praktiken. Hos plankning däremot gäller det *en* grundande handling. Under resans gång handlar det snarare om att se och skapa möjligheter *ifall* att de skulle behöva aktualiseras. Att undersöka plankning på detta sätt kan dock bli för spekulerande, då inget egentligt underlag finns för att diskutera hur personer som fuskåker upplever resan, och det säkerligen skiljer sig mellan olika personer. Likväl är att plankas inte så mycket en rörelse som det är en handling, och därför finns det begränsningar i hur den kan undersökas genom de Certeaus teorier om gångakten. Det är därför mer givande att se plankning i relation till de Certeaus teorier om subversiva praktiker i stort, och till själva andemeningen av

hur rumsliga praktiker kan skapa och förändra stadsrummet. Det är ju något plankningens appropriering av stadsrummet stämmer väl in på.

3.4 Staden som skrivs, staden som uttalas

Om varje person som rör sig i staden skapar en egen skrivning av den, en skrivning som alltid enbart existerar i presens, hur skulle då denna stad kunna tänkas se ut? På samma sätt som med talet existerar denna stad blott i handlingen, eller i utagerandet av staden genom rörelsen. De Certeau är tydlig med att påpeka att det som sker genom gångakten inte kan omvandlas till kartor och statistik, ty dessa kan aldrig vara mer än just kartor och statistik. De blir inte mer än en rest av något som har varit, där resten slutligen ersätter den ursprungliga praktiken. En sådan överföring är alltså alltid en reducering och en generalisering. Han menar också att det är en glömskans procedur, vilken kan ses som en strategins verktyg för att kunna behärska något med blicken. (97) Vill då inte även den vanliga människan kunna kontrollera något med blicken? Denna lockelse skriver också de Certeau själv om. En av Kevin Lynchs huvudsakliga poänger i *The Image of the City* är ju att människan som rör sig i staden alltid skapar en inre överblick av den. Lynch betonar begreppet *legibility*, läsbarhet. En stads läsbarhet beror för honom på hur lätt människor kan känna igen och organisera dess olika element till ett sammanhängande mönster – en mental karta av staden. En stad ska för honom vara så ”läsbar” som möjligt, för att göra upplevelsen av den trevligare och enklare för dess ”användare”.⁵⁶ Denna läsbarhet kan vid en första anblick verka motsatt till vad de Certeau syftar på. En persons mentala karta och hennes omedvetna skrivning av staden skulle dock rent teoretiskt sett kunna ses som två aspekter av ett vistande i staden. Ty Lynchs fokus ligger som bekant på hur staden upplevs, medan de Certeaus ligger på hur staden realiseras. Vidare skulle de Certeau heller inte förneka att alla konstruerar mentala kartor av sina omgivningar som de använder sig av då de rör sig i dem. Det skriver han också kort om i andra halvan av ”Walking in the City”, men där rör han sig på ett delvis annat område än denna uppsats. En mental bild av stadens organisering – uppbyggd av Lynchs fem element – är emellertid inte detsamma som en skrivning av staden. Här kan vi i de Certeaus anda göra en jämförelse mellan språket och talakten, även om denna inte ska tas allt för bokstavligt. Språket är, på samma sätt som en mental bild av staden, något virtuellt. För oss framstår det som styckat och fragmentariskt om vi försöker nå det på kommando: vi kan lika lite få fram en bild av en hel stad som av ett helt språk. Likväl kan vi då vi ska röra oss i staden eller använda oss av språket plocka av det, och för det mesta få fram de bitar vi behöver. Då vi talar eller går sker också något helt annat än då vi orienterar oss i vårt eget sinne, ty det är med handlingen vi

⁵⁶ Lynch, *The Image of the City*, 6f.

realiserar språket/staden. I det skapar vi ett temporärt och virtuellt stadsrum. Denna selektion och realisation är självfallet starkt kopplad till ens mentala bild av staden, ens erfarenhet och kunskap av den. På samma sätt är det med talet, som ju är knutet till bland annat ens egen kunskap om det aktuella språket. Det viktiga här är dock de möjligheter och begränsningar man själv skapar, och de man realiserar.

Lynch vill alltså underlätta för människor att röra sig i staden genom att utforma den så att de kan få en så klar mental bild av den som möjligt, medan de Certeau däremot vill undersöka vad som sker då man faktiskt rör sig i staden, och menar att det på sätt och vis är då den skapas. Oavsett stadsplaneringen – som alltid ändå vill styra stadens användare på något sätt – så är det då man agerar ut stadsrummet som de Certeau menar att det förverkligas. Då sker också något annat, som jag kommer att återkomma till senare. De Certeau skriver: “The networks of these moving, intersecting writings compose a manifold story that has neither author nor spectator, shaped out of fragments or trajectories and alterations of spaces: in relation to representations, it remains daily and indefinitely other”. (93)

Att människors skapande av staden inte kan överföras till papper utan att förlora sin essens innebär emellertid inte att vi inte kan beskriva vad det är för stad som skrivs genom dessa rörelser. De Certeau använder sig av språkliga figurer och liknelser för att göra detta. Nedan kommer jag att redogöra för dem, så att jag därefter kan diskutera plankningens och parkourens städer. Först kan vi dock föra in den schweiziska lingvisten Ferdinand de Saussure, och dennes distinktion mellan *langue* och *parole* från början av 1900-talet. Ty som vi kommer att se är delar av såväl de Certeaus som Jakobsons teorier baserade på denna grundläggande skillnad. Saussure menade att *langue* är språkets själva system. Det är uppbyggt av regler och konventioner, och bestående av ett stort antal element. Detta system möjliggör talet. *Parole* däremot är just själva användningen av språket, uttalandet eller realiserandet av det. Denna distinktion möjliggör en skillnad i hur språket är konstruerat och i hur det kan användas, en skillnad som i detta fall möjliggör en språklig analys av rumsliga praktiker.⁵⁷

3.4.1 Gåendets elliptiska stad

De Certeau vidareutvecklar sin teori om gångaktens retorik genom att föra in de språkliga figurerna asyndeton och synekdoke i det rumsliga systemet. Asyndeton är en samordning utan konjunktion, där satser sätts ihop utan bindningsord. Ett exempel är ”äpplet är grönt, apelsinen orange”. Synekdoke – å sin sida – är att använda en del för att symbolisera helheten, genom att exempelvis säga ”en flicka på sexton vårar”. Då de samspekar med varandra i det rumsliga

⁵⁷ Saussure, *Course in General Linguistics*, 7ff.

systemet skapas ett särskilt rum. De Certeau menar att där synekdoke ersätter helheten med fragment (mindre istället för mer) kopplar asyndesen från fragmenten genom att avlägsna konjunktionerna (inget istället för något). (101) Hur sker då detta samspel? Då en person går i en stad kan hon ju omöjligt överblicka den i dess helhet, utan ser blott det som omger henne för stunden. Hon ser de stråk, byggnader och anslutande gator som ligger framför henne. Den bild av staden detta skapar är fragmentarisk. Synekdoke träder in då en rumslig signifikant får representera en del av staden – exempelvis då de träd som skymtas i änden av en tvärgata får representera hela den park som ligger där bakom. Dessa olika delar är lösryckta, men binds samman av att personen relaterar dem till sig själv. Det är rimligt också på så vis som den mentala karta som Lynch skriver om byggs upp. Små delar får representera helheter, och kanske är det just i att en signifikant alltid representerar något större som asyndesen träder in. Ett fragment får representera ett område, och deras kopplingar till varandra genom stadsplaneringen skärs bort. Istället hamnar de sida vid sida med varandra utan konjunktion, och förbinds bara genom fotgängarens lösryckta relaterande. Detta skulle vi kunna koppla till de Certeaus uttalande om att fotgängaren skapar ett här och ett där i relation till sin egen position, och att detta innebär en både konjunktiv och disjunktiv artikulation av platser. (99) Ty platserna binds ju ihop genom den rumsliga artikulationen, gåendet, men kopplas samtidigt isär från sina fysiska sammanhang i exempelvis gatunätet. På så vis – som Christopher Prendergast skriver i en kort kommentar till denna teori, kan ”helheten [...] endast förstås, om än alltid ofullständigt, genom sina skingrade delar”.⁵⁸ De Certeau skriver också att det som blir kvar i denna samverkan är förstörade singulariteter vars kopplingar till varandra är avskurna. Gåendet aktualiserar därmed en ellips av konjunktiva loci, för att använda de Certeaus ord. I detta skapas en typ som han menar är analog i att den är komponerad av sammanställda citat, och elliptisk i att den är skapad av hål, luckor och mellanrum. (101f.)

Sådan är alltså den stad som skrivs genom gåendet enligt de Certeau. Denna stad – som har konstruerats som ett enhetligt och sammanhängande rum – tappar alltså sitt sammanhang i och med den vandrande stadens uttalande. Vidare ser de Certeau de figurer gångakten skapar som närmast mytiska. Detta enligt en förståelse av myten som uppbyggd av allmänna element och hopplockade fragment, med luckor som stämmer överens med de sociala praktiker den symboliserar. Myten är en diskurs relaterad till platsen eller icke-platsen som är den konkreta existensens ursprung. (102) Således kan vi också se det som att det är en mytisk stad som gåendet skapar, inte minst då alla dessa figurer agerar samtidigt, och ”a migrational, or metaphorical, city thus slips into the clear text of the planned and readable city”. (93)

⁵⁸ Prendergast, *Paris och 1800-talet*, 233.

3.4.2 Ett Jakobsonskt uttalande i rummet

De Certeaus liknelse av gångakten med talet har säkert brister, precis som alla liknelser har på ett eller annat sätt. Givet *The Practice of Everyday Lifes* natur kanske det inte heller ska ses som annat än en idé. Det fungerar som en öppning för att se på det vardagliga gåendet på en annorlunda nivå genom det än mer vardagliga språket, eller här snarare genom Saussures *parole*. Det har genom uppsatsen blivit uppenbart att de Certeaus teorier kan användas för att analysera också plankning och parkour, och att de har särpräglade sätt att skriva staden på. Därför borde även dessa praktiker även gå att analysera som rumsliga uttalanden. Hur kan då den stad plankning och parkour skriver tänkas se ut? För att nå fram till det tänker jag precis som de Certeau använda mig av språkliga figurer, men också av en rysk lingvist.

För att genomföra denna analys använder jag mig av lingvisten Roman Jakobsons teorier. I sin korta uppsats ”Två kapitel om språket” från 1956 tar han upp talets karaktäristika, som jag tänker använda för att se på parkour och plankning genom just talet. Likheten med de Certeaus diskussion finner vi omedelbart, då Jakobson skriver: ”Tal innebär en *selektion* av vissa språkliga element och deras *kombination* till språkliga enheter av en högre komplexitetsgrad.”⁵⁹ Varje språkligt tecken består alltså av dels kombination, dels selektion. Kombination kopplar Jakobson till kontextbildning, då en språklig enhet både kan fungera som kontext för andra, mindre avancerade enheter, och själv vara kontextualiserade i mer komplexa enheter. De kan också samtidigt fungera som både och. Jakobson drar slutledningen att ”det faktiska grupperandet av språkliga enheter binder dem till en överordnad enhet: kombination och kontextbildning är två sidor av samma operation.”⁶⁰ Selektionen är i sin tur kopplad till substitution, ty vid ett val kan ett alternativ ersätta ett annat. I vissa avseenden skiljer sig detta alternativ från det förra, men i andra avseenden är det likvärdigt det. Här anknyter Jakobson också till Saussure, som särskiljer selektion och kombination genom att mena att entiteterna hos den förra förbinder termer i den språkliga koden men inte i själva meddelandet; den förbinder dem *in absentia*. Kombinationen å sin sida förbinder termerna i det faktiska meddelandet, och kanske även i koden; den sker *in presentia*. ”Mottagaren uppfattar att yttrandet är en *kombination* av konstituerande delar (ord, fonem, osv.) *valda* ur förrådet av samtliga möjliga konstituerande delar (koden).”⁶¹

Selektion är ett viktigt begrepp för både Jakobson och de Certeau, och här kan vi finna starka likheter även i hur det används. Om selektionen är något virtuellt, som förbinder enheter (de som väljs och de som väljs bort) blott i den språkliga koden, så kan vi lätt koppla det till den mentala selektion som den som rör sig i staden utför. I handlingen syns inte den sammanbindning av

⁵⁹ Jakobson, ”Två kapitel om språket”, 127.

⁶⁰ Jakobson, ”Två kapitel om språket”, 129.

⁶¹ Jakobson, ”Två kapitel om språket”, 129f.

olika möjligheter som personen formar i sinnet, utan endast den möjlighet hon realiserar, som alltså substituerar de andra. Kombinationen av enheter är emellertid uppenbar i meddelandet eller rörelsen. Det är ju de ord som förbinds med varandra till satser, eller rörelser som förbinds till en trajektoria som blir tydliga utanför människan själv då de realiseras. Den kontextbildning som Jakobson skriver om kan vi se som analog till det faktum att en enskild rörelse finner sin kontext genom andra sammankopplade rörelser, samtidigt som den ofta i sin tur består av mindre, enklare rörelser.

Här kan vi se det som att det är denna selektion (och därmed substitution) samt kombination (och därmed kontextbildning) som är själva grunden till – eller kanske de lingvistiska satser som utgör – en människas skrivning av staden. Den skapande rumsliga praktiken utgörs alltså av den språkliga koden, innehållandes de olika möjligheterna, tillsammans med det faktiska meddelandet, det som realiseras. Emellertid skapar olika personer olika möjligheter i denna kod.

Kombinationen fungerar också på olika nivåer. På den lexikaliska nivån väljs och kombineras ord till satser. Det sker i enlighet med det syntaktiska systemet hos det använda språket, men här måste också hänsyn tas till åhöraren och dennes ordförråd, varpå en gemensam kod krävs. Vid kombination av språkliga enheter förekommer enligt Jakobson också en stigande skala av frihet för talaren. Den första nivån handlar om att kombinera ljud till fonem. Här finns ingen frihet eftersom det aktuella språkets särskilda kod redan har fixerat alla de fonem som kan användas i det. På den andra nivån finner vi en viss frihet då det här handlar om att kombinera fonem till ord. Emedan denna frihet ytterst sällan tas i anspråk är den likväl möjlig. Desto större frihet förekommer då vi kombinerar ord för att bilda satser, varpå Jakobson menar att ”de obligatoriska syntaktiska reglerna [upphör] att verka, och den enskilde talarens frihet att skapa nya kontexter ökar substantiellt fastän man återigen inte får bortse från det stora antalet stereotypa yttranden.”⁶² Det kan vi förstå som att det fortfarande finns syntaktiska regler som bestämmer hur vi ska kombinera orden, men inom dessa gränser är vi fria att sätta dem i nya kontexter. Inte minst kan vi bryta mot dessa regler. Som Jakobson nämner finns det dock en mängd klichéer som utövar ett sorts tryck på oss då vi skapar satser, och därför påverkas vårt val av kombinationer avsevärt av detta. Fortfarande finns emellertid möjligheten att skapa nya sammanhang. För Jakobson verkar alltså denna frihet vid kombination av språkliga satser vara förbunden med möjligheten att skapa något *nytt*, snarare än till friheten att sammansätta olika sorters redan givna kombinationer.

⁶² Jakobson, ”Två kapitel om språket”, 129.

3.4.3 Uttalade stadsrum

Hur kan vi då relatera Jakobsons nivåer av språklig frihet till de rumsliga praktikernas uttalande? Vi kan tänka oss att den första nivån – den omöjliga möjligheten att bilda nya fonem – korrelerar med de grundrörelser en människa rent fysiskt kan utöva. Här finns självfallet förbehåll, men dem kan vi bortse från för tillfället. Givet detta så kan den andra nivån handla om hur dessa grundläggande rörelser kombineras till namngivna rörelser, precis som fonem till ord. En sådan rörelse kan exempelvis vara ett fotsteg. Hur stor möjligheten att skapa nya rörelser är kan emellertid vara svårt att spekulera kring. Sannolikt är dock friheten mindre än inom språket, då språket är mer begränsat medan en människas rörelser snarare är världsomspännande. Följaktligen återkommer vi till den tredje nivån, kombinationen av ord till satser, vilken kan ses som att ett antal rörelser kombineras till en trajektoria i det rumsliga uttalandet. Hur det fungerar kan vi undersöka genom att se på gångakten. Fotgängaren rör sig främst horisontellt, och företrädesvis längs de stråk där det enligt stadsplaneringen är tänkt att hon ska gå. På öppna ytor kan hon röra sig hur som helst, men ofta följs här ändå mönster. Rent teoretiskt finns en frihet att kombinera ord till satser eller rörelser till rörelsemönster hur som helst, men klichéerna – vilka här kan ses som strategier, realiserade bland annat genom stadens gator och torg – påverkar dock hur personer faktiskt rör sig. Likväl sker alltid en selektion. Det finns många färdiga möjligheter att välja mellan såväl som eventuella nya, och den möjlighet som realiseras är den som skapar stadsrummet. Detta sker emellertid först genom kombinationen av olika rörelser och val, och det är i denna kombination – som också är en kontextbildning – som de Certeau ser asyndesen och synekdoeken samverka.

Som bekant menar Jakobson att vi kan följa syntaktiska regler vid kombination av ord till satser, men att vi också har möjlighet att bortse ifrån dem. Frågan är om det inte är just det som sker i parkourens och plankningens rumsliga uttalande. Som vi har sett förekommer ju vissa avvikelser även i gångakten, där asyndesen kopplar isär rumsliga sammanhang och synekdoeken skapar en fragmentariskt uppbyggd helhet. I gåendet följs ändock de mest grundläggande grammatiska reglerna. För att sträcka ut analogin skulle man kunna säga att gångaktens rumsliga uttalande sker inom ramen för den löpande texten, då användning av synekdoke och asyndeton ofta fungerar som stilistiska uttryck inom litteraturen.

Om vi övergår till parkour så kan vi se att det fungerar på ett annat sätt. Parkour äger ju inte huvudsakligen rum på marknivå. Snarare skulle vi kunna säga att parkour sker i en ständigt föränderlig rörelse längs stadsrummets vertikala och horisontella axlar. Det är en avvikelse från strategins och konceptstadens försök att styra människors rörelser. Därför kan parkour ses som ett avsteg från talets regler, om vi tänker oss att de grammatiska reglerna vill hålla uttalandet på en

jämn horisontell nivå, precis som gångakten. Vad som händer vid bland annat parkour är att selektionen och kombinationen sker utanför de färdiga klichéer för hur en människa ska röra sig – där gångakten längs horisontella stråk är norm i staden – och med utgångspunkt i en annan användning av koden än den vanlige fotgängaren. Denna selektion sker alltid *in absentia*. De möjligheter som parkouristen uppfattar och realiserar genom utagerandet av staden är emellertid radikalt annorlunda än för fotgängaren, trots att det rör sig om samma *langue*.

I denna teori finns dock ett frågetecken som är svårt att ignorera, nämligen det om mottagaren. Inom talet krävs en gemensam kod mellan talare och mottagare för att personen ska göra sig förstådd, men var i de rumsliga praktikerna finner vi denna motsvarighet? De Certeau skriver dock lite om gångaktens fatiska aspekt i "Walking in the City". Där menar han att den är kopplad till det faktum att när människor går förhåller de sig alltid till hur andra människor har gått. Det stämmer även om detta sker helt omedvetet, precis som gåendet växelvis kan följa en väg och ha följare. Vidare menar han att detta skapar en sekvens av "fatiska topos". (99) Att överföra detta till rumsliga praktiker är emellertid lite problematiskt, även om vi kan säga att människors rörelser alltid relaterar till varandra på ett eller annat sätt. Kanske är det dock inte nödvändigt att uppehålla sig vidare vid denna aspekt, utan istället kan jag lämna den därhän som en aspekt av talet som är svår att tillämpa på rumsliga praktiker.

"Parkour finds these inconsistencies in the disregarded spaces and residues of modern architectural and urban planning practices: gaps, crevices, ledges, pipes, cracks, and opening. It thus discovers and exploits a potential latent in the excesses of capitalist culture."⁶³ Detta citat av Ortuzar fungerar väl som en ingång för att utveckla idén om parkour som ett rumsligt uttalande. Ty parkour finner och nyttjar de möjligheter som stadens planering och arkitektur har lämnat åt den. Vi kan likna detta vid hur den modernistiska poesin undersökte och omformade ord, syntaxer och språkets materiella yta, på sätt som enligt språkets/konceptstadens konstruktion inte är menade, eller kanske inte ens tillåtna. Nya användningssätt av det som annars är så självklart och reglerat upptäcks och utforskas genom lekfullhet och nyfikenhet. I parkour sker alltså selektionen utanför stereotypa yttranden, där syftet är parkours obehindrade stormande i staden genom kombinationen. Här begagnas för andra dolda möjligheter för att ta sig framåt. Parkour är på så vis ett rusande genom språket och dess olika komponenter. Dessa testas på olika sätt i sinnet innan en av möjligheterna dem realiserar, och parkouristen går sedan lika fort vidare till nästa komponent för att finna sätt att använda sig av den i framfart. Således handlar det om att inte fastna vid språkets eller rummets uppfattade begränsningar, utan att genom att strunta i

⁶³ Ortuzar, "Parkour or *l'art du déplacement*", 58.

syntaxen hitta ett sätt över, under eller genom den kontroll som utövas mot människan i och genom staden.

Som tidigare diskuterats är inte plankning en alternativ rörelse på samma sätt som parkour, och således kommer även dess karaktär vid en språklig jämförelse att skilja sig markant. Ty plankningens nyckelmoment ligger i det ögonblickliga brottet då tillträde till exempelvis bussen erhålls, då regeln substitueras med avvikandet. Vi kan se det som en selektion då avvikandet är ett medvetet val, men det sker inte på samma nivå som parkourens selektion och kombination. Där den senare, som jag redan konstaterat, rör sig på Jakobsons tredje nivå tycks plankning inte röra sig på någon av dessa nivåer överhuvudtaget. För att återanvända ett tidigare citat av Jakobson så kan vi inte riktigt se plankning som ”en *selektion* av vissa språkliga element och deras *kombination* till språkliga enheter av en högre komplexitetsgrad.”⁶⁴ Snarare verkar det handla om att ändra förutsättningen för denna selektion och kombination, att förändra själva koden. Här kan vi också återkomma till problematiken gällande mottagarens plats i tillämpningen av Jakobsons teori på rumsliga praktiker. Den gemensamma kod talakten kräver kan vi nämligen koppla till kollektivtrafiken. Ty för att kollektivtrafiken ska fungera smidigt behöver människorna som rör sig i den följa dess regler, och när så sker fungerar detta ”samtal” tillfredsställande. Plankning tycks emellertid inte rubba denna balans, vilket har att göra med dess korta nyckelmoment. Efter detta moment (såväl som innan det) går plankaren in i en kombination som för in henne i normens rörelsemönster, varpå skillnaden mellan plankare och betalande resenär verkar obefintlig. Det har självfallet också att göra med plankningens marginella förekomst i relation till de som betalar. Plankaren realiserar alltså ett grundläggande och tillgängliggörande brott i kombination med den vanliga resenärens strategistyrda och till synes regelföljande färdssätt. Det *framstår* alltså som att hon deltar i kollektivtrafikens samtal på ett tillbörligt sätt. Detta realiserande är ett brott mot det rumsliga uttalets kod, eller kanske ett bevis på att dess överordnade ställning går att rubba. Vi kan se det som att plankaren kommer undan med att inte dela den språkliga koden med resten av kollektivtrafiken, att hon otillåtet men obemärkt deltar i ett exklusivt samtal.

Akten att hoppa över spärren – både symboliskt och bokstavligt talat – kan ses som ett avsteg från *la langues* principer, och bevisar möjligheterna som finns i *la parole*, oavsett om det gäller ett rumsligt eller ett språkligt uttalande. Plankaren realiserar staden bortom dessa regler och kollektivtrafikens kod. Genom brottet och maskeringen tillgängliggör hon också staden för sig själv, och gör den på så vis till sin egen. Kanske kan språket tillgängliggöras på ett liknande sätt, men det är inte en diskussion som hör hemma här.

⁶⁴ Jakobson, ”Två kapitel om språket”, 127.

4 SLUTSATS

Denna uppsats har vandrat igenom tre olika rumsliga praktiker som har undersökts med hjälp av varandra, Michel de Certeau och Roman Jakobson. Möjligheten att undersöka plankning och parkour utifrån de Certeau har visat sig vara väldigt givande, och har gett upphov till intressanta resultat. I parkour finner vi en tämligen direkt korrelation med de Certeaus teorier om gångakten, samtidigt som parkour sker på en helt annan nivå. Plankning är svårare att analysera utifrån gångakten, vilket visar sig även i den språkliga analysen. Likväl är det en taktisk praktik som går runt det system den rör sig i, och precis som parkour skapar den en alternativ stad.

Min undersökning har emellertid fortgått utan någon särskilt ifrågasättande diskussion av de Certeaus teorier – ett avsiktligt drag för att kunna utveckla teorierna om de rumsliga praktikerna så obehindrat som möjligt. Det är dock svårt att förhålla sig helt okritisk till *The Practice of Everyday Life*, bland annat när den gäller den stad som de Certeau målar upp. Jag har redan diskuterat de Certeaus stad kort i undersökningen, men då den utgör grunden för de Certeaus analys av gåendet i staden, och därför också för min undersökning, bör emellertid ytterligare några perspektiv föras in. De Certeaus redogörelse för konceptstaden i ”Walking in the City” är tydligt inspirerad av Foucaults teorier om disciplinsamhället, men han går i *The Practice of Everyday Life* igenom dem väldigt kortfattat. Detta har varit föremål för kritik från olika håll, något vi bland annat kan se i Samuel Kinsers artikel ”Everyday Ordinary” som delvis handlar om *The Practice of Everyday Life*. Kinser menar att de Certeaus panoptiska stad hör till det förgångna. Stadens landskap har med åren förändrats, och nu verkar flera lager av olika sorters system inom den. Det är inte så simpelt som de Certeau vill få det att framstå. Därför menar Kinser också att vi rör oss annorlunda nu än vi gjorde under 1800- och 1900-talen, och vi möts och påverkas också av fler och andra saker när vi går längs stadens gator.⁶⁵ Den del av Kinsers kritik som aktualiserar frågan om varför vi faktiskt rör oss i staden idag är visserligen intressant, men jag tror inte att det är något de Certeau anser vara väsentligt. Ty så länge vi faktiskt kommer att gå längs stadens gator så kommer vi också att skapa egna skrivningar av denna stad, då det är något som är inneboende i själva praktiken. Det betyder emellertid inte att de Certeaus konceptstad – styrd av *propres* och strategier – är invändningsfri. Exempelvis menar Christopher Prendergast att de Certeaus bild av staden är ensidig och utelämnande, då det faktum att många människor ofrivilligt lever på stadens gator fungerar som en negativ kontrast till de Certeaus idylliserande bild av människors subversiva vardag. Ty på vilket sätt utmanar de hemlösa människorna – långt svagare än den vanlige fotgängaren – makten genom att inte ha någonstans att bo?⁶⁶ De Certeaus bild av stadens

⁶⁵ Kinser, ”Everyday Ordinary”, 72.

⁶⁶ Prendergast, *Paris och 1800-talet*, 231.

konstruktion och funktion kan stundvis framstå som lika generaliserande och selektiv som den strategi och det uppifrånperspektiv han avvisar. Även om detta sannolikt sker för att han enklare ska kunna diskutera sina centrala frågor – nämligen hur människan kan ta sig runt det som försöker kontrollera henne – så lämnar det luckor vilka också påverkar min undersökning.

Här kan vi också föra in Kevin Lynch. *The Image of the City* kan nämligen förstås som en motpol till de Certeau, då Lynch skriver från stadsplanerarens uppifrånperspektiv. Genom sin undersökning formulerar han en teori kring hur en stad ska planeras för att vara så ”användarvänlig” som möjligt.⁶⁷ Det kan vi utifrån de Certeaus blick se som att Lynch diskuterar hur stadsplaneringen bäst kan styra människans rörelser, vilket sker genom att människan enklare kan orientera sig genom stadens element. Vi kan därför fråga oss om stadsplanering och dylikt alltid ses som något av ondo av de Certeau, för med hans fasta nedifrånperspektiv verkar det onekligen så. Trots den vaghet som kan uppstå i de Certeaus polemiska bild av samhället kan den aspekt min uppsats har fokuserat på – hur människor skapar staden genom att röra sig i den och använda den på olika sätt – rimligen ändå diskuteras. Ty onekligen implicerar staden och dess konstruktion hur vi ska röra oss, och än mindre går det att förneka att Stockholms kollektivtrafik har satt upp villkor för att man ska få färdas med den. Likväl har vi möjligheter att bryta mot detta på olika nivåer, något som sker varje dag. Även om en grundligare analys av stadens och samhällets kontrollerande system alltså hade varit av nytta, så hade de riskerat att ta över undersökningen från de rumsliga praktikerna.

Trots de Certeaus nedifrånperspektiv har min undersökning stundtals rört sig på en tämligen abstrakt nivå, inte minst i ”*Staden som skrivs, staden som uttalas*”. Jag ser det därför som viktigt att föra ner denna uppsats till en mer konkret nivå där jag kan diskutera vad de rumsliga praktikernas till synes radikala egenskaper egentligen förändrar. En kritik mot de politiskt subversiva sidor som de Certeau tillskriver gångakten och andra taktiska aktiviteter finns hos både Prendergast och Kinsler, såväl som hos andra av de Certeaus kritiker. Det skapande av staden som sker genom gångakten, parkour och plankning är ju för det första inte något medvetet, och för det andra inte en fysisk omvandling av det faktiska stadsrummet. Onekligen sker dock ett skapande, och emedan det inte är fysiskt borde det ändå kunna ha följder. Ian Buchanan skriver apropå de taktiska aktiviteternas potential att ”[t]actics are not libratory in the material sense of the word: the little victories of everyday life do no more (but also, no less) than disrupt the fatality of the established order”.⁶⁸ Det är också precis detta jag tror att taktikerna gör, och särskilt parkour och plankning just på grund av deras icke-vardagliga aspekter. Genom deras annanhet menar jag att

⁶⁷ Lynch, *The Image of the City*, 6f.

⁶⁸ Buchanan, *Michel de Certeau: cultural theorist*, 105f.

de visar på en alternativ stad, och skapar på sätt och vis också en sådan. Emedan jag självfallet inte kan se denna rusande stad av luckor och hopp som en parkourist formar genom att jag endast ser på då praktiken utövas, så kan jag se att detta handlande innebär en öppning och en tänkbar frihet. Parkour – precis som plankning – visar på annorlunda sätt att se på och att använda staden. Här behöver det som andra uppfattar som begränsningar inte vara det, och vi kan själva bestämma hur vi ska nyttja allt det material och de komponenter som staden är uppbyggd av. Plankning visar att vi inte behöver acceptera kollektivtrafikens kontrollerande och begränsande regler. Staden och kollektivtrafiken kan vara till för alla *på riktigt*, och det går att åtminstone på ett sätt ta tillbaka dem från de strategier som tagit kontrollen över dem. På samma sätt visar parkour att hur vi ska röra oss i stadens ”öppna” rum inte behöver avgöras av stadens konstruktion och planering, som försöker förutsäga och implicit styra våra rörelser. Genom att omformulera syftena med en fasad, ett staket eller en lyktstolpe kan de bli ting för oss att använda på okonventionella sätt. Det skapar en mer vital stad där arkitekturen och fysiska objekt inte blott realiserar som dött material, utan som levande delar i vår upplevelse av och framfart genom staden. Staden blir på så vis en lekplats som parkouristen gör till sin på samma sätt som plankaren: genom att medvetet använda den på sätt som bryter mot strategiernas kontrollerande samhälle.

Den språkliga analysen genom Jakobson och Saussure hjälper till att undersöka detta närmare, då den utreder beståndsdelarna i de rumsliga praktikernas uttalande. Därur kan vi se hur den stad som praktikerna skapar ser ut, eller kanske snarare hur den är uppbyggd. Då de Certeaus konceptstad vill förutsäga och kontrollera hur människor rör sig kan den sägas försöka styra människan att tala genom Jakobsons stereotypa yttranden. I staden utövar exempelvis gator, skyltar och andra element detta klichéernas tryck på människan. Det är genom den språkliga analysen av de rumsliga praktikerna som vi kan se på vilka sätt gångakten, parkour och plankning bryter mot det rumsliga uttalandets grammatiska regler. Plankning och parkour skapar osammanhängande yttranden som inte skulle godkännas av konceptstadens språkkontroll, men som likväl fortgår och utvecklas. I de sorters rum praktikerna skapar kan vi se deras skilda karaktäristika, men också deras gemensamma potential. Där plankning handlar om ett ursprungligt omformulerande av villkoren för uttalandet – med syfte att tillgängliggöra stadens rum, ett syfte som förverkligas genom handlingens utförande – handlar parkour om hur vi kan använda våra egna kroppar och stadens material på alternativa sätt. Även inom parkour görs staden till ens egen, men här genom att finna möjligheter och utforska dem. Istället för att begränsa sig till uttalandets regler stormar parkouristen genom språket/staden, och förverkligar därmed – precis som plankaren – en helt annan stad än den planerade och läsbara.

Parkour och plankning är bara två av alla de rumsliga praktiker som sker i staden såväl som utanför den. Jag har valt dem då bägge är alternativa sätt att röra sig i staden, men också då de sinsemellan är väldigt olika. Emellertid hade även andra praktiker varit intressanta att undersöka på samma vis, exempelvis graffiti. Ty graffiti är såväl en annorlunda rörelse i och nyttjande av staden som en överträdelse, och skulle därför ha passat väl in i denna uppsats. Den rörelse utövandet av graffiti formar i staden kan säkerligen också vara intressant ur en språklig aspekt. Praktiken innefattar ju ett starkt fokus på väggar, gränser, samt omformandet av dessa från något fast och tillhörande staden till något märkt och skapat av personen med sprayburken. Även om min undersökning har varit relativt begränsad, är således ämnet för den inte det.

För att binda ihop de trådar jag har diskuterat genom uppsatsen kan vi se dessa olika rörelser som blott delar av den myriad av människor som kontinuerligt skapar staden i dess presens. Precis som plankning endast är en del av en människas rörelse, så är även parkour och andra rumsliga praktiker det. Ty i staden samexisterar den mest vardagliga och omedvetet styrda gångakten med radikala sätt att använda ens kropp och stadens material. Här finns också många andra rumsliga praktiker – vardagliga och icke – som jag inte har berört i uppsatsen. Vad som sker i detta samexisterande kan ses som en kombination, men på en än bredare nivå än de Jakobson skrev om. Ord har blivit yttranden, yttranden har blivit meddelanden, och då allt uttalas samtidigt skapas en myriad av ljud, där det tycks omöjligt att urskilja en distinkt del. Emedan mångfalden hos denna myriad av yttranden är påtaglig och säkerligen formar en intressant helhet, så är den varken menad att transkriberas eller spelas in. Staden som alla dessa yttranden skapar är kontinuerligt föränderlig, och vi kan precis som de Certeaus se den som en migrerande stad, ständigt i rörelse. (93) Denna stad rymmer möjligheter och realisationer som vittnar om det de Certeau ser som allt livs ursprungliga kreativitet och list. (XIX f.)

Som vi har sett genom de Certeau kan vi ju aldrig uppfatta denna stad i sin helhet, utan vi bygger upp den genom fragment som sätts samman på olika sätt. I denna temporal stad av en otalig mängd rörelser kanske det blott är en slinga som ses på i dess enskildhet som bäst kan visa på våra egna och stadens möjligheter. Slingan kan i sin klarhet exempelvis röra sig från den vardagliga gångens ellips av konjunktiva loci, till parkours framrusande hopp över taken och genom staden, för att återgå till gåendet och mitt i detta förvägra kollektivtrafikens kontrollsystems regler genom att plankna. Då den ena aktiviteten övergår i en annan har emellertid den första förgått i detta konstant förändrande stadsrum. Denna kontinuerliga omvandling visar dock på en potential till en förändring av samhället och dess villkor, även om de rumsliga praktikerna egentligen inte kan påstås göra så mycket annat än just det.

5 UTBLICK

[The spatial practices'] rhetorical transplantation carries away and displaces the analytical, coherent proper meanings of urbanism; it constitutes a 'wandering of the semantic' produced by masses that make some parts of the city disappear and exaggerate others, distorting it, fragmenting it, and diverting it from its immobile order. (102)

Då de Certeau beskriver gåendets retoriska figurer liknar de nästan lyrik, som förvränger och omdanar stadsrummet precis som poesin ofta gör med språket. Denna aspekt var något som från början lockade mig med kapitlet "Walking in the City". Det förde mig till tanken på att översätta denna redan långt gångna språkliga analogi till det faktiska språket, för att se vilka sorters syntaxer vandrandet i staden kan frammana. Ty gångakten är ju enligt de Certeau elliptisk, analog och mytisk, och innefattar även en samverkan av de språkliga figurerna synekdoke och asyndeton. Precis som de Certeau skriver att detta skapar förstörade, isolerade öar, så kan man föreställa sig sådana på pappret. Ett ark med koncentrerade och fokuserade ord, eller korta yttranden, som binds till varandra genom läsarens eget meningsskapande snarare än genom traditionell konjunktion i skriften. Likväl kan inte det vara hela bilden, för enligt min egen undersökning innebär ju gåendet inte ett särskilt radikalt uttalande. Ett uttalande är förövrigt kanske just vad det bör ses som, om vi utgår ifrån de Certeaus övertygelse om transkriberingens ofrånkomliga reducerande. De rumsliga praktikernas skapande ligger ju dessutom just i deras temporalitet, och här återkommer vi än en gång till Saussures *parole*. Man kan därför tänka sig dessa aktiviteters uttalanden snarare som *spoken word* eller estradpoesi. Här finns ju samma sorts temporalitet såväl som möjligheten att i ögonblicket forma språket, genom bland annat Jakobsons selektion och kombination.

Gåendets estradpoesi kan därför ses som ett förstörande och fokuserande av särskilda ord eller uttryck, vilket ger upphov till ett fragmentariskt sammansatt och rimligen hackigt uttalande, genom de luckor och glapp som de språkliga figurernas samverkan innebär. Vandrandets poesi framstår som närmast mytisk, precis som vandrandet självt är enligt de Certeau. Om vi rör oss till parkour finner vi där ett annat sorts uttalande. Det präglas istället av parkouristens stormande genom staden, vilket kan ses som poetens framrusande genom språket. Den parkouristiska poeten skärskådar Saussures *langue* och finner, som jag redan har visat, andra sorters användningar av språkets element. Hur skulle då detta se ut, i en sådan översättning till språket som de Certeau avråder från? Vi skulle kunna se parkouristens poesi som ett i förväg uttänkt och konstruerat flöde, men som aldrig kan vara helt planerat då det ständigt är beroende av ögonblickets beslut och handlingar. Kanske är det som *stream of consciousness* för den

språkintresserade, ty även om det viktiga är uttalets flöde och att inga av språkets element eller regler får hindra det, så tycks dessa element och regler utforskas som av nyfikna barn, som i dem ser något helt annat än de är tänka för.

Precis som det finns språkliga klichéer så finns det dock också poetiska, vars inflytande rimligen påverkas av ens omgivning (såväl som av ens egna erfarenheter) på samma sätt som fotgängaren alltid delvis styrs av stadens struktur. Denna liknelse vid poesin är emellertid svår att föra vidare, precis som det är att svårare att föreställa sig plankningens poesi än parkourens. Det är dock tydligt att en essentiell aspekt av de rumsliga praktikernas poesi är att staden/språkets regler inte används som en ram för uttalandet. Snarare fungerar den som materia som kan utforskas, förvrängas och användas på olika sätt, för att bilda okonventionella kombinationer.

Emedan transkribering kanhända alltid innebär en reducering av den ursprungliga praktiken så är den likväl intressant att utforska på ett anspråkslöst sätt. Detta kan också – som vi har sett – leda till nya sätt att se på olika sorters rörelser i staden. Exempelvis kan vi föreställa oss dem som uttalanden, poetiska sammansättningar av språkliga figurer som far runt i stadsrummet och på sina egna sätt trotsar omgivningens försök till kontroll.

6 BIBLIOGRAFI

6.1 Primärlitteratur

- Certeau, Michel de. *The Practice of Everyday Life*. Vol. 1. Övers. Steven F. Rendall. Berkeley: University of California Press, Cop., 1984.
- Jakobson, Roman. ”Två kapitel om språket”. I *Poetik & lingvistik*, red. och övers. Thore Pettersson, 127-138. Stockholm: PAN/Norstedts, 1974 (1956).
- Lynch, Kevin. *The Image of the City*. Cambridge, Mass.: M.I.T. Press, 1964.
- Ortuzar, Jimena. ”Parkour or *l'art du déplacement*: A Kinetic Urban Utopia”. *TDR: The Drama Review*, vol. 53. no. 3 (2009): 54-66.

6.2 Sekundärlitteratur

- AB Storstockholms Lokaltrafik. ”Lägesrapport fusk och svinn”.
http://sl.se/PageFiles/4300/Arende_16-Lagesrapport_Fusk_svinn.pdf (2010).
- AB Storstockholms Lokaltrafik. *SL årsberättelse 2009*. Solna: Intellecta Infolog, 2010.
- Buchanan, Ian. *Michel de Certeau: cultural theorist*. London: SAGE, 2000.
- Deleuze, Gilles. ”Postscript on the Societies of Control”. I *Rethinking Architecture: a reader in cultural theory*, red. Neil Leach, 309-313. London: Routledge, 1997 (1992).
- Foucault, Michel. ”Självtknologier”. I *Diskursernas kamp*, red Thomas Götselius & Ulf Olsson, 261-292. Eslöv: Brutus Östlings bokförlag Symposium, 2008 (1982).
- Kinser, Samuel. ”Everyday Ordinary”. *Diacritics*, vol. 22. no. 2 (1992): 70-82.
- Kollektivtrafikkommittén. *Kollektivtrafik med människan i centrum: slutbetänkande av Kollektivtrafikkommittén*. Stockholm: Fritzes offentliga publikationer, 2003.
- Planka.nu. *Trafikmaktordningen*. Stockholm: Planka.nu, 2010.
- Prendergast, Christopher. *Paris och 1800-talet*. Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposium, 2000 (1992).
- Saussure, Ferdinand de. *Course in General Linguistics*. Övers. Wade Baskin. New York: McGraw-Hill, 1966 (1915).
- Zemon Davis, Natalie. ”The Quest of Michel de Certeau”. *The New York Review of Books*, vol. 55. no. 8 (2008): 57-59.

6.3 Vidare läsning

Ahearne, Jeremy. *Michel de Certeau: interpretation and its other*. Stanford, Calif.: Stanford University Press, 1995.

Certeau, Michel de. *L'Écriture de l'Histoire*. Paris: Gallimard. 1975.

Certeau, Michel de. *La Fable Mystique*. Paris: Gallimard. 1982.

Deleuze, Gilles, Guattari, Félix. *A thousand plateaus: capitalism and schizophrenia*. Övers. Brian Massumi. London: Continuum, 2004 (1980).

Foucault, Michel. *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. Övers. C. G. Bjurström. Lund: Arkiv, 2003 (1975).

Harvey, David. *Social justice and the city*. London: Edward Arnold, 1973.

Lefebvre, Henri. *The production of space*. Övers. Donald Nicholson-Smith. Malden, Mass.: Blackwell, 2005 (1974).

Soja, Edward W.. *Postmodern Geographies: the reassertion of space in critical social theory*. London: Verso, 1989.